

DE OVERHAAL

2016

KONINKLIJK BEZOEK AAN HEERHUGOWAARD

- Glas-in-lood in 3 Heerhugowaardse kerken
- Ontstaan en ontwikkeling van het meer de Waard
- Opgraving grafkelder Veenhuizen

De Overhaal is een uitgave van de Stichting Historisch Heerhugowaard

Copyright St. Historisch Heerhugowaard

Colofon

Stichting Historisch Heerhugowaard

Opgericht 22 augustus 2005

Bestuur

Gemma Groot, voorzitter
 Rob Estoppey, secretaris
 Jan de Vries, penningmeester
 Petra Cevat, bestuurslid

Secretariaats- en redactieadres

Lommerhof 46
 1702 VV Heerhugowaard
 Tel. 072 - 57 132 93
 E-mail:
 historisch.heerhugowaard@quicknet.nl

Ledenadministratie

Petra Cevat
 Rozenlaan 75
 1702 TG Heerhugowaard
 tel. 072 - 57 424 61
 E-mail:
 r.cevat@quicknet.nl

Website

www.historischheerhugowaard.com

Donateurs

Men kan donateur worden voor minimaal euro 12,50 per jaar, méér mag ook. Dit is inclusief toezending van het jaarboek De Overhaal. Bankrekening Rabobank: **NL09 RABO 0113 8261 92** t.n.v. Stichting Historisch Heerhugowaard

Jaarboek De Overhaal

De Overhaal is een uitgave van de Stichting Historisch Heerhugowaard. Voor leden/donateurs is het jaarboek gratis. Losse nummers zijn, zolang de voorraad strekt, na te bestellen voor € 8,00 plus € 3,50 verzendkosten

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Redactie, vormgeving en opmaak

Rob Estoppey

Oplage

550 stuks

Druk

Drukkerij Gerja, Waarland

Inhoud:

- Pag. 1 Colofon en inhoud
 Pag. 2 Voorwoord
 Pag. 3 Heerhugowaard in de Middeleeuwen
 Pag. 4 De gistkladder
 Pag. 5 Glas-in-lood in drie Heerhugowaardse kerken
 Pag. 11 Gedicht. Nostalgie...
 Pag. 12 Herman Wuis, vroegere bewoner van historisch pand “d Olifant”
 Pag. 16 Vechten met de “fijnen”
 Pag. 16 Koninklijk bezoek aan Heerhugowaard
 Pag. 19 Het verhaal van transportbedrijf A.A. Sijs uit Heerhugowaard
 Pag. 22 Oorlogsgraven in Veenhuizen
 Pag. 26 Piet Kager
 Pag. 31 Gedicht. “Kermis”
 Pag. 32 Heerhugowaard op de kaart
 Pag. 33 Ontstaan en ontwikkeling van het meer de Waard
 Pag. 41 De “Tantes” Alie en Annie Scholten
 pag. 43 Opgraving grafkelder in Veenhuizen
 pag. 45 Gedicht. “Gemaal”
 pag.46 Vierde generatie leidt Bot Bouw
 pag. 55 Overzicht donateurs/leden

Voorwoord

Beste Lezers,

In de Overhaal van 2014 werd in het voorwoord gememo-reerd dat Siem de Haan per 31 december 2013 na 10 jaar, zijn voorzitterschap van de Stichting Historisch Heerhugowaard op eigen verzoek wilde beëindigen. In dat stukje is ook te lezen wat het doel is van de Stichting Historisch Heerhugowaard en op welke manier dit wordt vormgegeven via De Overhaal.

In dit voorwoord, van al weer de 12de Overhaal, kijk ik nog eens terug op het leven van Siem. Wat hij zoal heeft gedaan en wat voor betekenis hij heeft gehad voor veel aan het Westfries gelinkte, creatieve clubs en genoot-schappen en voor ons, de Stichting Historisch Heerhugowaard.

Vorig jaar, tijdens zijn uitvaartdienst op vrijdag 20 november 2015, in de Heilig Hart kerk van Heerhugowaard Noord, waren er een aantal mensen die veel vertelden over Siem. Het in memoriam van zijn zoon was prachtig. Hoe Siem opgroeide, hoe hij al vroeg creatief was en samen met zijn broer Cor de Haan een duo vormde. De Hugo's, een soort voorloper van het cabaret. Hij zat ook bij de oprichting van de Diatonica's.

Siem zag overal mogelijkheden om te scheppen. Dat deed hij via zijn gedichten (rijmpjes noemde hij het). Dat deed hij via zijn boekjes met een touwtje eraan, Pleetjes en Poepelegointjes. Dat deed hij via verhalen in de boeken, die hij schreef met andere schrij-vers: Zuks moet je opskroiven. Dat deed hij ook via zijn liedjes, hij schreef o.a. het Heerhugowaardse Volkslied en het Langedijker volkslied. Voor de Koerier schreef hij weke-lijks een rijmpje met vaak de actualiteit als onderwerp. Zijn zinnen liepen als een trein, kort maar krachtig. Herkenbaar Siem de Haan.

Scheppen deed hij ook op een andere manier. Hij richtte het Creatief Westfries op en maakte mensen enthousiast om daarin mee te gaan. Hij richtte Skroivendevort op, een kwartaalblad, met verhalen en gedichten in het Westfries. Ina Broekhuizen - Slot wist daar bij zijn afscheid in november mooi in het Westfries op in te gaan. Hij richtte in 1999 samen met Eugénie Herlaar de taalgroep Schrijvenswaard op. Een groep mensen die nu nog steeds zeer actief met dichten en taal bezig is.

Siem trad ook met zijn liedjes en gedichten op. Hij was een kei in het onthouden van tek-sten. Alles uit zijn hoofd.

Daarnaast runde hij zijn handel in kolen en later in kachels samen met zijn steun en toever-laat Ria. Toen de kolenhandel minder werd begonnen zij de midget golfbaan aan De Dreef waar ze 13 jaar actief waren.

Als je op Google Siem de Haan intikt kun je nog een filmpje van Siem zien op YouTube. “Effe buurten bij Siem de Haan”, van 19 maart 2015. Een mooi filmpje, met Siem zoals hij praatte en zoals hij was.

Siem is er niet meer. Hij was zelf heel reëel over het Westfries en de teloorgang daarvan.

Maar de verhalen en artikelen, die in de Overhaal te lezen zijn, zullen blijven. Dat was de re-den om de Stichting Historisch Heerhugowaard op te richten. Siem, dank je wel.

Namens de Stichting Historisch Heerhugowaard,
Gemma Groot, voorzitter.

HEERHUGOWAARD IN DE MIDDELEEUWEN

Ceciel Nyst

Vanaf 13 juni is in het Leidse Rijksmuseum van Oudheden een unieke vondst uit Heerhugowaard te zien. Het Poldermuseum geeft een deel van haar aardewerkscherven in bruikleen om aan de rest van Nederland te tonen. Archeoloog Ceciel Nyst vertelt het verhaal achter de duizend jaar oude scherven.

Ik zou weleens een onderzoekje willen doen onder de bewoners van Heerhugowaard. Mijn vraag zou zijn: hoe zal dit landschap -met duurzame huizen van de Stad van de Zon, met de kassen van De Noord en hier en daar een oude stolp- er in de Middeleeuwen uitgezien hebben? Zonder iemand te kort te doen, vermoed ik dat het antwoord 'een waterlandschap' is. Maar u als lezer van dit blad weet vast wel dat er metershoge veenkussens lagen die zich uitstrekten achter de duinen. Tussen de Bronstijd en de Vroege-Middeleeuwen was dit een zompig gebied waar je liever niet woonde. Je kwam er hooguit om te vissen of te jagen. Pas in de 9e eeuw begonnen pioniers dit woeste gebied te ontdekken als nieuwe vestigingslocatie. De bewoners van de hoge zandgronden langs de kust waren te talrijk geworden en het middeleeuwse stuifzand van de Jonge Duinen was veel minder vruchtbaar dan de lagere oude duinen uit de prehistorie. Men moest dus op zoek naar nieuwe locaties om te wonen en te akkeren. Die gronden vonden ze in de veengebieden. Maar vestigen kon pas als het sponzige veen ontwaterd werd. En zo geschiedde. Kilometers parallelle sloten werden systematisch gegraven in de veenkussens die allengs leegstroomden. Wat een werk moet dat zijn geweest; met de schep en de hand ontstond bewoonbaar land. Het graven van de sloten was een onderneming die door een groep mensen gezamenlijk moest worden ondernomen. Deze mensen vestigden zich veelal aan een watergang of een kade die men had opgeworpen. De Geestmerambacht, waaronder Veenhuizen, is vanuit de duinstreek (Bergen-Schoorl) ontgonnen. Veenhuizen, destijds Schoorlveen geheten, hoorde bij de laatste fase van de ontginning. Vermoedelijk was het verkavelingspatroon in Veenhuizen een voortzetting van dat in de Scharwoudepolders. Helaas wist toen nog niemand dat met het winnen van land uit het veen, meteen de teloorgang in gang werd gezet. Doordat het veen inklonk oxideerde het.

Ceciel Nyst is
archeoloog bij het
Rijksmuseum van
Oudheden in Leiden.
Ze heeft zich gespecialiseerd in
de middeleeuwse
aardewerkscherven.
Nyst heeft de
vondst van de
aardewerkscherven
in bruikleen gegeven
aan het Poldermuseum.

Bovendien kwam het grondwater steeds hoger te staan en liepen akkers en erf onder water. Het hele hebben en houden werd verplaatst naar hogere veengronden waarna ook daar de nieuwgegraven sloten maar kort soelaas boden en het hele verhaal zich herhaalde. De mensen leefden van een boerenbestaan en woonden in woonstalhuizen, met de dieren onder één dak. [zie afbeelding 2] Het bedwingen van het water zal een voortdurende zorg voor hen zijn geweest. Behalve het grondwater was ook zeewater een bedreiging van het ontgonnen land. Al vanaf de 11e eeuw gingen delen van het veengebied verloren door stormvloed en overstromingen, waarbij delen van het veen werden weggeslagen. In de 13e eeuw werd de West-Friese Omringdijk aangelegd om het gebied binnen deze dijkkring te beschermen tegen overstromingen. Desondanks ontstond in de 12e en 13e eeuw een merengebied in West-Friesland, waarbij ook het meer de Heerhugowaard of De Grote Waert gevormd werd. De (huidige) polder Veenhuizen bleef gespaard, waardoor daar vanaf het begin van de ontginningsperiode continue bewoning mogelijk is geweest. Het Pingsdorfaardewerk van het Poldermuseum getuigt van de periode voorafgaand aan de grote overstromingen. Het zag in 1976 weer daglicht tijdens de bouw van de Scholengemeenschap op de hoek van de Rustenburgerweg en de Middenweg. Wie het precies heeft gevonden is ondergetekende niet bekend, maar dat het voor Heerhugowaard een zeer waardevolle

Copied from Heerhugowaard

Impressie van een middeleeuwse woonstalboerderij die de gebruikers van het aardewerk bewoond kunnen hebben.

Bron: Huis van Hilde.

vondst is, dat is zeker. Waar het aardewerk voor gebruikt is kunnen we niet meer achterhalen, maar het waren voornamelijk voorraadpotten met een tuit. Dit type aardewerk is best gangbaar in de middeleeuwen en is vernoemd naar het Duitse plaatsje Pingsdorf. Het is meestal gedraaid en wordt gemaakt vanaf de 10e tot begin 13e eeuw. Pingsdorfaardewerk kan heel wisselend van kleur zijn, zo zijn er wit tot donkergele potten zoals deze uit Heerhugowaard. Maar als de klei harder gebakken wordt, neemt het baksel een paars tot donkergrijze of olijfgroene kleur

De Pingsdorfpot blijft in het Poldermuseum Heerhugowaard, maar de scherven pronken vanaf half juni 2016 in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden

aan. Het is vooral herkenbaar aan de decoratie op de schouder (strepen, stippen en andere eenvoudige motieven) opgebracht met oranje, rode of paarse ijzeroxidenverf. Het kolkende water van De Grote Waert heeft de meeste sporen die de middeleeuwers hebben achtergelaten weggespoeld en ons een heel nieuw landschap gegeven. De potscherven zijn daarom voor Heerhugowaard heel bijzonder. Wie de scherven precies 40 jaar geleden oprapte weten we niet, maar ze schijnen licht op de Heerhugowaarders van weleer die in het donkere veen hun boerenbestaan leefden.

DE GISTKLADDER

Opa Bredenburg

en beroep waarvan nog maar weinig mensen zullen weten wat dat is. Deze onmisbare tussenpersoon leverde als kleine tussenhandelaar gist aan lokale bakkers. In de laatste oorlog heeft men nog ervaren wat het wil zeggen als men geen gist in het deeg kan doen.

en bekende gistkladder was opa Bredenburg uit Bredenburg. Opa en zijn broer Bredenburg gingen een keer in een zeer strenge winter lopend naar Bredenburg de gist te halen. Het had zo hard gevoren dat alle vaarten en sloten dicht lagen en de schuit niet kon varen. Bredenburg kwam de volgende dag weer thuis waar men in grote ongerustheid had gezeten. Maar de gist was er gelukkig weer. Bredenburg van bakkers stonden er op te wachten

Bron en foto: De Bredenburg, 1 okt. 1916.

De foto is van P. Bredenburg

GLAS-IN-LOOD IN DRIE HEERHUGOWAARDSE KERKEN

Tekst: Janneke van Zanten- Van Wijk

Fotografie: Johan van Zanten

Wie van gebrandschilderd glas houdt, kan in Heerhugowaard terecht. In de drie Rooms-Katholieke kerkgebouwen die Heerhugowaard rijk is, valt te genieten van een stralende, kleurige variatie aan glas-in-loodramen, van figuratief tot bijna abstract.

De ramen in de Heilige Familiekerk in het Kruis, de Heilig Hartkerk in de Noord en de Dionysiuskerk in het centrum van Heerhugowaard zijn ontworpen door landelijk bekende kunstenaars.

De oudste gebrandschilderde ramen van Heerhugowaard bevinden zich in de witte kerk van de Heilige Familie in Het Kruis. De kerk en pastorie zijn in 1924 ontworpen door architect Jan Klomp te Den Haag. De glas-in-loodramen in de apsis zijn vijftientig jaar later, ter gelegenheid van het kerkjubileum vervaardigd. Deze kunstwerken, van de hand van de kunstenaar Han Bijvoet, zijn absoluut de moeite waard. Daarom komen zij voor in het standaardwerk: 'Glas in lood in Nederland 1817-1968'.

De vier hoge gotische ramen in de apsis van de kerk, achter het altaar, stralen vanuit de verte met hun bonte kleurvlakken: rood, blauw, oranje en paars. De tafereLEN, met als thema De Aankondiging, De Heilige Familie, Drie koningen, en De Vlucht naar Egypte strekken zich uit over het gehele raam. De Heilige Familie, de naamgever van de kerk, prijkt links in het midden. Het kindje Jezus, op de schoot van moeder

Maria, kijkt ons aan en zegent ons met zijn rechter hand. De donkerrode doeken, waarin het kind is gewikkeld, steken mooi af tegen het hemelsblauwe gewaad van zijn moeder. Rood en blauw, symbool voor de aarde en de hemel. Jozef draagt een lantaarn. Hij beschermt hen en wijst hen de weg. Boven hen welft het afdak van de stal, en krijgen we een blik op de sterrenhemel, met de ster van Bethlehem.

Op het raam geheel links valt in een bonte kleurenmengeling de aartsengel Gabriël op, met uitgespreide vleugels en zijn staf met de lelie, symbool van de zuiverheid van Maria in zijn linkerhand. De engel groet Maria, die knielt met haar handen tegen elkaar als in gebed en haar hoofd geneigd. Bovenin verschijnt de hand van God uit de hemel met daarnaast de duif, als symbool van de heilige geest. De scène speelt zich af in een kerk, getuige het knielbankje van Maria en de gotische ramen linksboven, waar doorheen we nog een kerk zien.

De drie wijzen uit het oosten, op het raam rechts in het midden, zijn gestileerd en statisch afgebeeld. De aandacht valt op

hun kostbaar versierde gewaden. De wijze in het midden draagt helder blauw; de oudste draagt een donkerpaarse mantel en de jeugdige heeft een wit gewaad. De wijzen worden, zoals gebruikelijk, voorgesteld als koningen met gouden kronen. Ze brengen kostbare gaven, volgens de bijbel bestaand uit wierook, mirre en goud, naar het kind. De wapens boven hen tussen de sterren, links met een kruis, en rechts met drie kronen, verwijzen mogelijk naar Het Kruis en de drie koningen. De banderol onderaan bevat de profetie: 'Een ster zal opgaan uit Jacob'.

Het raam met 'De vlucht naar Egypte', geheel rechts, maakt een sprookjesachtige indruk, met het gebergte met de twee fraaie paleizen en de bloemen onderaan. Het tafereel is verder traditioneel weergegeven met de ezel die Maria en kind draagt en Jozef die hen leidt. De ramen zijn ontworpen en geschilderd in een traditionele stijl, met invloed van de Prerafaëlieten en de neogotiek. De figuren zijn groot weergegeven, met liefde voor het detail. Ze bewegen zich loom. Allen, behalve het kind, zijn in zichzelf gekeerd, met geloken ogen. Ze lijken afkomstig uit een andere, hogere wereld. Hiermee wordt in de kerk een contemplatieve sfeer opgeroepen.

In de tracerings staat het jaartal vermeld: '1949'. Het raam is gesignd op één van de gekleurde versierde tegels onderaan: 'Geschilderd door Byvoet 1949, gebrand by Le Nobel'. Han Bijvoet heeft de ramen ontworpen en geschilderd in een traditionele stijl, met invloed van de Prerafaëlieten en de neogotiek. De figuren zijn groot weergegeven, met liefde voor het detail. Ze bewegen zich loom. Allen, behalve het kind, zijn in zichzelf gekeerd, met geloken ogen. Ze lijken afkomstig uit een andere, hogere wereld. Hiermee wordt in de kerk een contemplatieve sfeer opgeroepen.

De Kerk van het Heilig Hart van Jezus in Heerhugowaard De Noord

Voor de oudere neo-romaanse kerk uit 1910 met zijn beeldbepalende toren in De Noord, ontworpen door architect C.P.W. Dessing (1844-1913), zijn pas in 1960, ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de kerk, gebrandschilderde ramen aangekocht. De kunstlievende pastoor Remmer wilde ramen van niemand minder dan de beroemde glazenier Joep Nicolas (1897-1972), die in de jaren zestig, toen glas in lood uit de mode raakte, nog steeds veel ramen realiseerde voor gebouwen in binnen- en buitenland. Dit kon de zestiger Nicolas alleen doen dankzij zijn medewerkers. Daarom zijn de ramen nogal eens door een assistent gemaakt, onder zijn supervisie. Zo heeft de kunstenaar Louis Smeets de ramen van de Heilig Hartkerk gemaakt. Het interieur van de kerk maakt een ruime en lichte indruk, met haar vele ramen. De sfeer doet warm aan door de wanden van geel baksteen, versierd met banden van blauw-geglazuurd baksteen. Vijf van de zeven smalle, hoge

ramen (afm. 70 x 280 cm) in de apsis trekken vanwege hun bonte kleurenspeel de aandacht. De twee ramen aan de zijkant van de muur zijn vanuit de kerk niet zichtbaar. Deze zijn met een eenvoudige versiering, ter voorkoming van overstralen door de zon.

Op de vijf ramen in de Heilig Hartkerk zijn scènes uit het leven van Jezus verbeeld. De sacramenten van de doop en het heilig avondmaal zijn gesymboliseerd met de 'Doop van Christus' en het 'Laatste avondmaal'. Uit de verte maken de ramen de indruk van een licht en bont geheel. Men werkte aan verschillende ramen tegelijkertijd, daardoor ontstaat samenhang in compositie, de lichtsterkte, de grootte van de figuren en de kleuren.

De scènes uit het leven van Christus, van links naar rechts en van boven naar onder zijn:

- Aanbidding door de drie koningen en de vlucht naar Egypte
- De doop in de Jordaan en de wonderbare visvangst
- Het laatste avondmaal en de intocht in Jeruzalem
- De verrijzenis en de graflegging.
- Het Pinkstergebeuren en Petrus en Paulus

'De aanbidding' speelt zich af onder een kransvorige vallende ster met lange staart. Maria met kind bevinden zich onder een tempelachtig stukje architectuur met zuilen. Het gordijn dat zich om de zuil slingert, is volgens een legende als voorhang van de tempel door Maria gemaakt. Drie gekroonde koningen bieden hun geschenken aan.

'De vlucht naar Egypte' is, evenals in de Kerk in het Kruis, traditioneel weergegeven met Maria met kind op een ezel en Jozef wijst hen de weg. Het kleurgebruik is expressief, de palmen hebben groene, rode en gele bladeren en Maria heeft een lichtpaars gezicht.

Op het tweede raam wordt Jezus door Johannes gedoopt met water uit een schelp, terwijl de duif, symbool voor de heilige geest, gele stralen naar Jezus uitzendt. Het Jordaanstroompje, waar Jezus in staat, slingert zich achter de twee figuren van boven naar onder, waar het de verbinding vormt met

Placeholder text block 1 (left column)

Placeholder text block 2 (left column)

Placeholder text block 3 (left column)

Placeholder text block 4 (left column)

Placeholder text block 1 (right column)

Placeholder text block 2 (right column)

Placeholder text block 3 (right column)

Placeholder text block 4 (right column)

Large diagonal watermark: Copyright St. Historisch

De volgende vier sacramenten worden voorgesteld door de ramen aan de zuidwand. Dit zijn van links naar rechts: Eucharistie, Wijding, Huwelijk en Vormsel.

De *eucharistie* wordt gevisualiseerd door het raam geheel links. De grote druiventros, in het midden, is traditioneel het symbool van wijn. De vijf rode druppelvormen in de tros, stellen de vijf wonden van christus voor: het bloed van christus. Links en rechts naast de tros staan, verfijnd weergegeven in het groen, de korenaren, symbool voor brood. Wijn en brood van de eucharistie.

Achter de druiventros is over het hele raam, in de kleur groen, het kruis met links en rechts uitgespreid de armen en handen van christus met de wonden van de kruisnagels. De cirkels bovenin staan voor zon, maan en sterren (dag en nacht).

Het raam daarnaast visualiseert de *priesterwijding* en het priesterschap met de bijbehorende eucharistie. In het midden staat een gele priesterkelk met onderin de wijn. Boven de kelk zweeft een witte cirkel met een kruis, de hostie. De gele cirkel daar omheen staat voor de monstrans, waarin de hostie wordt getoond. De twee handen met het witte kruis links en rechts zijn de gezalfde handen van de priester. De witte golvende lijn toont zijn stola met het gele kruisje in het midden.

Op het *huwelijksraam*, zien we in het midden twee handen. Ditmaal zijn het de han-

den van een man en een vrouw. De handen grijpen aan de onderkant in elkaar. Er groeit een boompje uit, symbool van nieuw leven. De gouden cirkel om de handen heen staat voor de huwelijksring. Opvallend is de kleur rood in het midden tussen de handen: kleur van de liefde en ook van het bloed, van het lijden dat ook bij geboorte en leven hoort.

Het raam meest rechts aan de zuidwand stelt het *vormsel* voor. De witte duif, met een aureool, is van oudsher symbool van de heilige geest. De rode vlammen zijn de tongen van vuur die boven de hoofden van de apostelen verschenen, bij de komst van de heilige geest tijdens het Pinksterfeest.

Het raam aan de noordkant bij het priesterkoor symboliseert de *ziekenzalving*. Het lam in de dorren verwijst naar het verhaal van Abraham en zijn enige zoon Izaäk. God vroeg aan Abraham om Izaäk te offeren, maar uiteindelijk geeft God een lam in de plaats van Izaäk om als offer te brengen. Om het wollige van het lam tot uitdrukking te brengen is hier en daar gebruik gemaakt van gehamerd glas.

Het raam met de haan met zijn rode kam en grote klauwen staat voor het sacrament van de vergeving van de zonden na de *biecht*. De haan kraaide volgens de voorspelling van Jezus drie maal, nadat Petrus hem drie keer verloochend had.

De stijl van de serie abstraherende ramen is modern.

Beïnvloeding door het kubisme blijkt uit de wijze waarop lijnen doorlopen, kleuren verspringen en vormen verstrakken. De glasscherven variëren van groot tot klein. Er zijn loodlijnen in verschillende breedtes toegepast. Ook zijn verschillende soorten glas gebruikt: van modern gemaakt antiekglas (met luchtbelletjes) tot gehamerd fabrieksglas.

Gebrandschilderd glas-in-lood

De ingewikkelde en bewerkelijke techniek van gebrandschilderde glas-in-loodramen is weinig veranderd sinds de middeleeuwen. Voor de hierboven besproken gebrandschilderde ramen is meestal namaak antiekglas toegepast. Het glas is zodanig gefabriceerd, dat er nog oneffenheden als luchtbelletjes etc. in het glas aanwezig zijn.

Met als voorbeeld een werk in zeven stadia door de Alkmaarse Glazenier Roel Hildebrand, bespreek ik het ontstaan van een gebrandschilderd glas-in-loodraam. Meestal wordt het artistieke werk van het ontwerpen en het schilderen door de kunstenaar verricht. De medewerkers in het atelier concentreren zich daarna op de productie van het glasraam.

De glazenier maakt eerst een schetsontwerp op schaal 1:10. Deze aquarelschets, in het Latijn 'vidimus'(wij hebben gezien), legt hij ter goedkeuring voor aan de opdrachtgever. Hierna maakt hij een uitgewerkte schets op ware grootte, het carton (zie afb. 2). Vervolgens trekt hij de loodlijnen over met behulp van calqueerpapier (zie afb 1), de calque. De glazenier zoekt met behulp van gekleurde mallen het glas uit, en noteert de nummers van de mallen op de calque. Daarna knipt hij de calque uit met een speciale schaar met een dubbel blad, dat ruimte uitspaart voor de loodkern. Langs de hierdoor verkregen mallen snijdt hij het glas in de gewenste vorm. Dan tekent hij met donkere contourverf de voorname lijnen (3). Ook brengt hij hiermee alvast een laag onderschaduw aan (4). Tot besluit schildert hij met zilverageel en soms nog andere kleuren.

Over deze schildering wordt een laag grisailleverf aangebracht (5). Het poeder voor brandschilderverf of grisailleverf bestaat uit gemalen stukjes glas en metaal(roest). Dit wordt aangeemaakt met (azijn)zuur en gewreven tot een soepele massa die met het penseel wordt aangebracht. De grisailleverf wordt op bepaalde plaatsen weggeveegd, gekrast en gedast. De glaskunstenaar werkt zo van donker naar licht en brengt diepte in de voorstelling (6). Dan verhit hij het beschildeerde glas langzaam in de oven tot 600-650 graden, waardoor verf en grisaille zacht worden en verzinken in het glas. Eventueel worden enkele stukken glas, na correcties en toevoegingen, voor de tweede keer in de oven gebrand. Nadat het glas - ook nu langzaam - is afgekoeld, wordt het definitief in de loodstrips gezet (7). Na het solderen van de loodstrips, kit de glazenier de kieren tussen lood en glas waterdicht met een loodwit-krijtpasta. Dan borstelt hij het schoon met houtwol. Na het schoonmaken plaatst hij het raam in het venster. Ter versterking van de buigzame glaspanelen worden horizontale wind- of

De Heilige Familiekerk in 't Kruis

De Kerk van het Heilig Hart van Jezus in Heerhugowaard-De Noord

De Dionysiuskerk

steunroeden van brons of koper aangebracht op 60 à 80 cm afstand.

Tenslotte

De hier besproken glasramen, gerealiseerd tussen 1949-1964, zijn enkel aanwezig in de Rooms Katholieke kerken van Heerhugowaard. Dit wil niet zeggen dat dergelijke glazen altijd en overal alleen aanwezig zijn in kerken. Ook in Heerhugowaard, in de voormalige apotheek in de Stad van de Zon straalt sinds enkele tientallen jaren een glas-in-loodraam met een fraaie reiger. Het zou mooi zijn als deze ramen ook in kaart gebracht kunnen worden. Daarom vragen wij de lezers: Wie in Heerhugowaard of omgeving een gekleurd raam met een afbeelding kent dit graag te melden aan de redactie van De Overhaal.

Bronnen:

Met dank aan de medewerkers van de drie besproken kerken.

H.A. Breuning, 'In memoriam'(over Levinus Tollenaar).

Biografisch portaal Nederland, <http://www.biografischportaal.nl/persoon/45337379>

Documentatie van de Rijksdienst voor Cultuurgood

H.G. Ritsma, 'Han Bijvoet' p. 209 in: C Hoogveld: Glas in lood in Nederland 1817-1968, SDU's Gravenhage 1989.

De paragraaf 'Gebrandschilderd glas in lood' is overgenomen uit: J.H. van Zanten-van Wijk: 'Machtig en prachtig Alkmaars glas', p. 309-310, Red. G. de Reus e.a.: Machtig en prachtig Alkmaar, Gemeente Alkmaar 2013.

NOSTALGIE...

Bij opa en oma uit logeren,
samen met mijn zus
we mochten slapen in de bedstee
lekker klein en lekker knus

De deurtjes op een kiertje
net niet open net niet dicht
want we waren niet zo dapper
we wilden wel een beetje licht

Door dat ene kleine kiertje
keken we de kamer in
daar zat oma, daar zat opa
de tafel stond er tussenin

Opa had zijn pijp en krant
maar zat gewoon te slapen
oma breide weer een kous
zij zat al wel te gapen

"Moeder het wordt bedtijd"
zei opa toen hij wakker schrok
hij stapte in de andere bedstee
terwijl oma nog haar pon aantrok

Toen werd het donker en heel stil
alleen de pendule ging zijn gang
die tikte driftig en sloeg alle uren
jee, wat duurt zo'n nacht dan lang

Opeens stond oma voor de deurtjes
het brood stond al op tafel klaar
dus wij klommen uit de bedstee
die weer wacht tot volgend jaar

Nel Zuurbier-Van Langen

HERMAN WUIS, VROEGERE BEWONER VAN HISTORISCH PAND “d’OLIFANT”

tekst: Annie Tamis-Laan

Bij toeval ontmoette ik iemand, die geboren is en opgegroeid in het huis aan de Middenweg, tegenover de Rustenburgerweg, dat tegenwoordig de naam draagt: Brasserie Restaurant d'Olifant.

Om iets meer te weten te komen over het verleden en het reilen en zeilen aldaar ga ik in gesprek met de 85-jarige Herman Wuis.

Nu, in 2016 kan je tussen deze oude muren van de boerderij genieten van culinaire gerechten, maar er is een tijd geweest dat moeder Neeltje er de tafel dekte en de gewone pot kookte voor haar gezin. De gebruikte borden gingen niet in de vaatwasser, maar in het afwasteiltje met een sopje, gemaakt met een klopper en een blok Sunlight zeep erin.

De voorgevel van het pand is al verschillende keren verbouwd. De voorgeschiedenis van deze boerderij is op een prachtige manier beschreven door historicus Henk Komen in een van zijn boeken over de stolpen in Heerhugowaard. Wij stappen in bij de volgende alinea:

“Na het overlijden van moeder Neeltje Hoek ging de boerderij d'Olifant over naar haar dochter Nelie Wonder en haar man Henk Wuis. Zij boerden er tot 1961. Henk hield duizenden legkippen. Voorts had hij wat koeien en een bouwerijtje. In 1958 werd de boerderij verbouwd en verdwenen de mooie ge-

- e boerderij in 1900. Het meisje met de poppenwagen is Nelie Wonder, de moeder van Herman.
- e kapwagen werd gebruikt voor kerk- en familiebezoek

toogde ramen en voordeur om plaats te maken voor eigentijdse grote ramen. Na hem kwam zijn zoon Hendrik Arie Wuis (1924-2006). Hij boerde er tot 1973, eerst met zijn vader en broer Herman (1931)”.

Tot zover de tekst uit de geschiedenis van Henk Komen.

Jeugd

Op een zonnige zomerochtend zit ik in de gezellige huiskamer van Herman Wuis met uitzicht op de grote tuin, die hij zelf nog onderhoudt. Op de tafel staat het fraaie houten schaakbord uitdagend klaar om bespeeld te worden.

Herman is zoals gezegd geboren in 1931 en woont sinds 1958 op een steenworp afstand van zijn ouderlijk huis, namelijk voor in de Rustenburgerweg. Hij woont er nu helaas alleen, omdat zijn vrouw ruim een jaar geleden in een verpleeghuis werd opgenomen na bijna 60 jaar huwelijk. Daar bezocht hij haar dagelijks, tot ze op 11 juni jl. is overleden op de leeftijd van 82 jaar. Haar kist was bedekt met een prachtig boeket bloemen uit haar eigen tuin, waarin ze zoveel uren heeft genoten en gewerkt.

Zijn jeugd bracht hij door in de boerderij "d'Olifant" aan de Middenweg 55. Het gezin bestond uit vader Henk Wuis, moeder Nelie Wonder en drie zonen : Hendrik Adriaan, Adriaan Hendrik en Herman, vernoemd naar Herman Westra, een doopsgezinde dominee. Hij bezocht de openbare lagere school aan de Middenweg 179. Dat was in het straatje tegenover de Lindenlaan en heet nu Coetenburgstraat, achter het voormalige gemeentehuis (later consultatiebureau en woonhuis van wijkverpleegster, zuster Corry Bakker).

Het schooltje had 3 lokalen.

In de eerste en tweede klas zat hij bij mevr. Porte-Wit, in de derde en vierde klas bij meester Schutte en in de vijfde, zesde, zevende en achtste klas bij meester Post.

Tekentalent

In die schooljaren bleek al, dat Herman een speciaal tekentalent had. Dat is nu wel te zien aan diverse door hem op jonge leeftijd gemaakte schilderijen, o.a. van de boerderij en van de toen nog zogeheten Hervormde Kerk (nu Ontmoetings kerk) aan de Middenweg.

Verliefd

In de consistoriekamer van die kerk kwamen vroeger de ongeveer 20 clubleden bij elkaar van de V.C.J.C. (Vrijzinnig Christelijke Jeugd Centrale), nu geheten Y.M.C.A. Nederland (Young Men's Christian Association).

Deze vereniging werd in 1853 opgericht en houdt zich tot op de dag van vandaag bezig met maatschappelijke activiteiten op het gebied van jeugd- en jongerenwerk in binnen- en buitenland. Nederland heeft naast het Centrum in Lage Vuursche ook nog een aantal kampeerterreinen in Leusden en in Hulshorst.

De broer van Herman, Hendrik Adriaan, was in Heerhugowaard een van de jeugdleiders. Ze gingen eens per jaar op jeugdkamp in Lage Vuursche. Natuurlijk kwamen daar ook jongens en meisjes van 14 tot 18 jaar uit andere plaatsen en daar ontmoette Herman voor het eerst een meisje, nog onwetend dat zij eens zijn vrouw zou worden.

Zij was toen veertien en hij zestien jaar. De leiding had voor de jeugd een nachtelijke vossenjacht georganiseerd en ook de twee kinderen liepen hand in hand door de bossen, onbewust van hun latere toekomst samen.

Het gebeurde 7 jaar later, in 1957, dat Herman naar Hensbroek ging om in café "Het Springende Paard" te kijken naar het toneelstuk "Het Chinese landhuis". Er was zoals gebruikelijk in die tijd bal na.

Tijdens het dansen herkenden zij elkaar van toen. "Waar ken ik jou van?" En zo is het gekomen!

Willy (Klinkhamer) was ook heel actief in de Vrijzinnig

Hervormde Kerk, was leidster bij de zondagsschool, studeerde daar liedjes in, liep met de collectebus, enz. Zij was dienstmeisje bij de bekende Hensbroekse dorpsdokter Cohen.

Herman was later in Heerhugowaard enkele jaren als diaken lid van de kerkenraad.

Willy en Herman trouwden en kregen samen vier kinderen, twee meisjes en twee jongens. Alleen de oudste dochter Nelly is in de boerderij geboren.

Op het erf

Voor de kinderen was er ruimte genoeg om te spelen. Herman herinnert zich nog uit zijn jeugd dat er eens bezoek kwam met een grote hazewindhond. Hun poes liep op het erf en meteen was het ruzie tussen die twee. De hond werd zo bang van het beestje dat hij tot verbazing van iedereen die het zag met een onverwacht grote sprong over het hek sprong, zo de Middenweg op.

Als kind onthoud je zulke dingen.

Aan de drooglijnen konden de kleren wapperen in de wind. De was werd gedaan in het warme sop dat opgewarmd werd in een grote ketel op een 4-pits petroleumstel. Het witgoed lag op een grasveld in de zon, het zogenaamde "bleekveld". Dat veld lag links naast de boerderij, waar nu de huisartsen hun praktijk hebben.

Zomerkamp in
Lage Vuursche.
Midden-achter
Willy

ou ot an
an erman en
Willy
augustus

De wringer werd gebruikt om het wasgoed er door te draaien. Herman gebruikte die om zijn natte sokken er stiekem door te draaien, als hij weer eens door het ijs gezakt was. Voor de jeugd was het natuurlijk een prestatie, als je als eerste over de tocht-sloot durfde na een paar nachten vriezen of als je meedeed met "schossen" trap-pen met het risico van een nat pak.

De hooiberg

Naast het huis stond de hooiberg, die vak-kundig door Herman in elkaar was gezet. Eerst legde hij takkenbossen op de grond, dan om de beurt een laag stro, laag hooi, laag stro, laag hooi. Het was heel precies werk, want de afwatering moest goed zijn en ook de vorm, zodat er geen kans was op omwaaien.

Als na enige tijd al het hooi gebruikt was, werden de takkenbossen goed gedroogd en weer gebruikt voor de oven van Bakker Beets.

De binnenhooiberg moest regelmatig worden gecontroleerd op de juiste temperatuur i.v.m. mogelijke hooibroei. Dat deed Leo Kamp, die hooisteker was en in de verzekeringen zat.

Het riet op het dak van de boerderij is gelegd door het bekende Heerhugowaardse rietdekkersbedrijf van Bertus Sprenkeling. Uit de mooi gesneden vorm blijkt wel het vakmanschap van de rietdekkers.

De boerderij met daarnaast de hooiklamp, een ronde stapel stevig opgetast hooi

Heer Hugowaart, Middenweg

Herinneringen uit de oorlog

In de oorlogsjaren was het vooral in de Hongerwinter '44/'45 in de boerderij een drukte van belang. Veel hongerende mensen op weg van Amsterdam e.o. die naar de Wieringermeer trokken langs de Middenweg door de polder op zoek naar brood, aardappelen, enz. Veel evacués bleven overnachten in de boerderij. In de stal op het stro sliepen soms wel 12 mensen, sommigen bleven wel een half jaar. Zijn vader had veel op met deze mensen, de hulp was gratis. In de oorlog stonden er maar zes koeien op stal, dus er was wel wat ruimte over.

Op het land groeide het eten, wat door zijn moeder werd klaargemaakt en de 13-jarige Herman zag dat allemaal gebeuren.

Beschietingen

Meermalen waren er beschietingen van de trein, maar die ene keer is Herman goed bijgebleven, want zijn moeder zat in de trein, in 1944.

Het vliegtuig vloog er eerst overheen als een soort waarschuwing. De machinist en de reizigers konden uitstappen en zich lopend in veiligheid brengen. Daarna begonnen de Duitsers de trein, die net was vertrokken van Heerhugowaard naar Alkmaar, te beschieten.

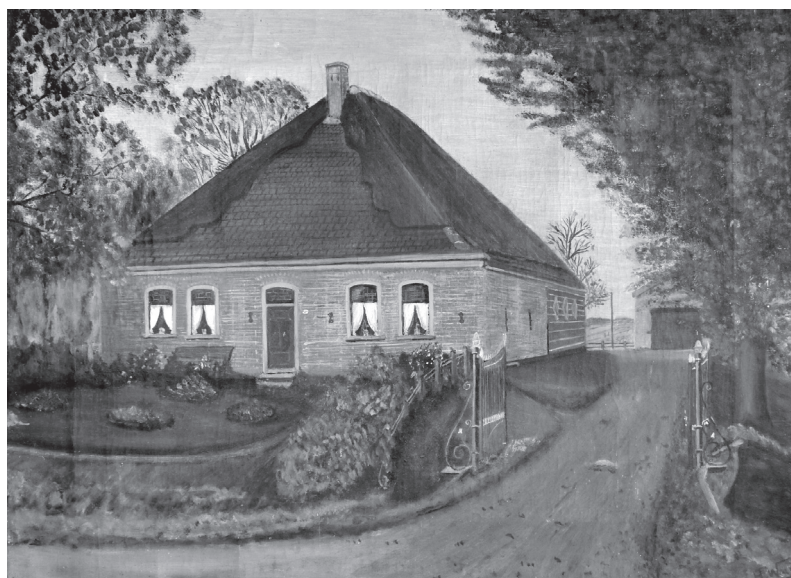
Toen in september 1944 de bommen op Heerhugowaard vielen, zaten er 2 grote kraters in het land achter de boerderij. Een paard op het land sprong van schrik over het hek en rende naar huis. De kraters liepen later vol water en de jeugd ging er in zwemmen.

Het groene grasveld zag blauw van de zeelei, die als een fontein omhoog gespoten was. Zijn vader lag op het land op korte afstand ervan. De schuit met aardappelen was tot verse "puree" gebombardeerd.

In en om de Basserweg (nu Stationsweg) was het ook raak. Er was zelfs een huis, dat door de klap een stukje was opgeschoven. Het wegdek in de Middenweg, ongeveer ter hoogte van meubelzaak Glas, was één grote krater.

Na de beschietingen ging de jeugd de hulzen zoeken. Herman heeft er thuis nog

d'Olifant in de tuin van Herman en Nelly

een paar in wat hij noemt zijn "museumpje"! Ze liggen er nog glimmend bij. Ook de huls van de kogel, waarmee Niek Sprengeling tijdens een razzia op een haar na werd geraakt.

Activiteiten

Hij is altijd een actieve man geweest, nu nog met de tuin en hobby-schaken. Vroeger was hij o.a. 10 jaar lid van het zangkoor in de kerk en 17 jaar linksbuiten bij de voetbalvereniging Reiger Boys. Bij die club heeft hij later nog onderhoudswerk gedaan op het sportterrein.

Daarnaast heeft hij 20 jaar geturnd bij de gymnastiekvereniging TAVENU.

Het oefenlokaal was in de multifunctionele zaal van café "De Swan", die ook gebruikt werd voor toneeluitvoeringen en feesten. De ringen en het wandrek waren constant in zicht. Er was geen centrale verwarming, dus met maar één kachel was het er altijd koud. De warming-up bestond uit rondjes warmlopen.

Herman was goed met de reuzenzwaai met forehand, soms wel drie keer achter elkaar, uitgevoerd op het hoogrek Eens per jaar was er een uitvoering voor het publiek op het toneel, waar tijdens de demonstratie de voeten bijna het plafond raakten!

Baan

Na eerst het werk op de boerderij solliciteerde hij op 41-jarige leeftijd op een advertentie voor tuinman bij het Gasbedrijf Kop van Noord-Holland aan de Helderseweg in Alkmaar. Daar werd hem een andere baan dan tuinman aangeboden, nl. een baan als gasfitter en later was hij werkzaam bij het graven van geulen en leidingen. Zijn eerste salaris was 1200 gulden per maand. Dat was heel welkom in het gezin. Zijn vrouw vroeg verbaasd: "En krijg je dat geld nu iedere maand?" We hebben het over ongeveer 1975. Aan het grondwerk in Noord-Hollandse bodem heeft hij een verzameling pijpenkoppen overgehouden, sommige zelfs met inscriptie,

ook te zien in zijn kleine zoldermuseum. Op 50-jarige leeftijd kwam hij, mede door zijn tekentalent, bij het Centraal Paneel van het bedrijf. 10 Jaar later, op 59½-jarige leeftijd, ging hij in de VUT.

Het was niet alleen klaverjassen en triant spelen met de kinderen, want het werk in de grote tuin nam veel uren in beslag. Ook genoten ze van op vakantie gaan naar o.a. Zwitserland, waar ze in totaal 17 keer zijn geweest. Met de auto, waar ze om de beurt achter het stuur zaten (Willy tot aan de grens en Herman daarna!), trokken ze naar hun favoriete vakantieoord, om te genieten van het imponerende berglandschap.

Tenslotte

Volgens zijn dochter Nelly zou Herman wel een boek kunnen schrijven over zijn leven, maar wij laten het hier bij. Mensen van 80 jaar en ouder hebben allemaal hun verhalen.

Ze zijn de moeite waard om te worden opgeschreven!

Herman en zijn reuzenzwaai

VECHTEN MET DE "FIJNEN"

Tekst: Kees van Leeuwen

In de Stationsweg stond de gereformeerde kerk en ook een schoolgebouw daar in de buurt. In dat gedeelte van de Heerhugowaard woonden de gereformeerden, die wij, jongens van de katholieke school aan de Hondeweg, gewoonlijk de "fijnen" noemden, zoals zij ons met de "roomsen" aanduiden.

Te midden van die protestante gemeenschap woonden ook enkele roomse families, onder anderen een kapper, die Smeeing heette. Het waren katholieke mensen ergens uit het Gooi, maar verder wisten we er niets van. Ze zouden de schrijver en dichter Frederik van Eeden, die in het Gooi zijn stichting Walden opgericht had, nog gekend hebben.

Toen we wat groter waren en niet meer door vader geknipt wilden worden, lieten we ons wel eens bij kapper Smeeing knippen. Hun enig zoontje Reneetje werd elke dag door zijn moeder met de fiets naar onze school gebracht en weer opgehaald, als om half vier de school uitging. Daar had hij een hekel aan en soms verstopte hij zich achter de bomen als hij zijn moeder aan zag komen. Naar ons ter ore kwam, werd Reneetje wel eens door de protestante buurtbewoners lastig gevallen. Of dat gerucht juist was, wisten we niet, edoch .....

Als roomse jongens meenden wij ons niet de kaas van ons brood te moeten laten eten en daarom vormden we een knokploeg om die protestante vlegels

eens een lesje te geven. We wapenden ons met stokken en schilden en zo, als bendeleden uitgerust voor een veldslag, togen we er op een woensdagmiddag op uit, richting Stationsweg. Een van onze kameraden had op een oude rubberen zwemmuts van zijn moeder twee koehorens gemonteerd en zag er uit als een ware Noorman. Een ander wist, als een jonge David, met een slinger grintstenen weg te zwaaien, maar de trefzekerheid was gering. De godsdienstoorlog was in het klein uitgebroken. Maar tot onze grote teleurstelling was er in de Stationsweg geen enkele vijand te bekennen. Joelend en schreeuwend liepen we voorbij hun kerk en hun schoolgebouw en net toen we rechtsomkeert wilden maken, kwam er een groep knapen, eveneens met stokken gewapend, van de andere kant op ons af. Zou dat een list zijn? Wilden ze ons van achter willen aanvallen? Onze voorman ging vooruit en zou de eerste klap uitdelen. Maar tot onze grote verbazing kwam hun voorman, nadat hij zijn bewapening had afgeworpen, ook naar voren en reikte onze voorman de hand. Hij zei plechtig "Vrede" en citeerde een psalmvers uit de Bijbel. We stonden perplex en konden niet anders dan ook onze wapens in de berm gooien en hun de hand reiken.

Ze nodigden ons uit voor een potje voetbal op een landje achter hun school. Daarna heeft Reneetje nooit meer problemen gehad en kon hij gerust op zijn fiets of lopend naar school komen.

KONINKLIJK BEZOEK AAN HEERHUGOWAARD

Tekst: Petra Aengenhyster

Foto's gemeentehuis en Huis ter Kimme: collectie Jan de Vries

Op 11 juli 1961 stond er een bezoek van koningin Juliana aan het Noordelijke deel van Noord-Holland gepland. Naast pittoreske dorpjes en het weidse polderlandschap wilde men haar ook kennis laten maken met de culturele, agrarische en industriële aspecten van deze streek. De planning werd geregeld door de Commissaris van de Koningin in Noord-Holland, Dr. Prinsen en zijn staf. Het programma bestond uit een tocht, beginnend om 10.00 met een ontvangst in het polderhuis van de Schermer en moest eindigen om 17:15 met een bezoek aan Bergen. De bedoeling was om deze streek grotendeels per auto te verkennen en slechts sporadisch te stoppen.

Gestopt werd er bij het gemeentehuis van Heerhugowaard, het bejaardentehuis van Winkel, en het gemeentehuis van Barsingerhorn. Daar

was om 11:45 een bespreking en voordracht door het lid van de Gedeputeerde Staten, de heer Mensink. Hij hield een voordracht over het vraagstuk van de industrialisatie van het platteland en het pendelvraagstuk (waarschijnlijk de logistiek van het vervoer van en naar het werk vanuit het platteland). Na de bespreking presenteerde zich een volksdansgroep voor het stadhuis.

Het gezelschap reed daarna verder tot aan het Zwanenwater voor een lunch en vandaar tot Camperduin om het uitzicht vanaf de dijk te laten zien. In Bergen bezocht de koningin de Ruïnekerk. Vervolgens bleef men een half uur bij het welbekende "Bio-vakantieoord" in Bergen; hier verbleven de "bleekneusjes" uit de grote stad om aan te sterken. Om 17:15 moest het bezoek volgens het programma afgelopen zijn.

De voorbereiding voor het Koninklijke bezoek

Uiteraard werd de gemeente Heerhugowaard vroeg geïnformeerd over het koninklijk bezoek. Op 5 juni vond in Schagen een vergadering plaats met alle betrokkene partijen om de hele organisatie te bespreken. Via de Commissaris van de Koningin werd burgemeester Molleman geïnformeerd "hoe het hoort". De burgemeester had te verschijnen in "jacquet" maar zonder hoge hoed.

Als er bij het bezoek hoogwaardigheidsbekleders aan de Koningin werden voorgesteld dan had men zich tot een minimum aan personen te beperken. De voor te stellen personen moesten eerst door de Commissaris van de Koningin goed gekeurd worden voordat ze konden worden uitgenodigd. Ook de cadeaus die de gemeente wilde aanbieden moesten om veiligheidsredenen bij de planning bekend zijn.

Het voorstellen van de burgemeestersechtgenoten werd niet op prijs gesteld, dat zou te lang duren. De dames mochten de koningin immers een handje geven voor de lezing in Schagen. Hiervoor waren alle burgemeesters van alle betrokken gemeentes uitgenodigd. Burgemeester Molleman vond dat ook de heer J.C. van Langen - voorzitter van de streekverbeteringscommissie en de heer J. de Groot - voorzitter van de ruilverkavelingscommissie - de lezing zouden moeten bijwonen. Men had te verschijnen in wandelkostuum (een donker pak met stropdas).

De Koninklijke stoet werd aangevoerd door een auto van de districtscommandant van de Rijkspolitie. Dan volgde de auto van de koningin en een of twee volgauto's. Ondanks dat de afzettingen, bewaking etc. al door de Rijkspolitie waren georganiseerd verzocht men de heer Molleman toch om diverse details met de functionaris van de Rijkspolitie in Heerhugowaard te bespreken. Een aandachtspunt was dat de straten waar de stoet zou langskomen goed berijdbaar

moesten zijn en dat er op de dag geen herstelwerkzaamheden mochten plaatsvinden.

Er werd discreet op gewezen dat men in de plaatsten waar de koningin uitstapte de sigarettenmerken Lucky Strike of Chesterfield "in huis" zou moeten hebben.

Men had de burgemeester verzocht om enkele ideeën op papier te zetten hoe het bezoek zou moeten aflopen om de koningin in een zo kort mogelijke tijd een algemene indruk van de gemeente te geven. Dus stelde hij voor om landbouwproducten, landbouwmachines en enkele voorbeelden van de plaatselijke industrie op het Raadhuisplein te laten zien. Maar helaas vond hij dat het gemeentelijke bejaardentehuis (ter Kimme) dat direct tegenover het gemeentehuis stond "verre van een bezienswaardigheid is. Maar ik zal de oudjes een plaats geven zodat eventueel contact met Hare Majesteit mogelijk is"

Het bezoek

Volgens de lokale krant begon de koningin haar bezoek aan de Schermerdijk met echt Hollands zomerweer:

"een zwaar bewolkte grijze lucht waar de zon probeerde door te breken en een strakke zoele vochtige westenwind die de vlaggen stijf deed staan".

Vanwege het weer was de koningin gekleed in een witte zomermantel met bruine accessoires en een hoed met witte bloemen van kant.

Via Rustenburg bereikte men 't Kruis en werden door het raam van de auto bloemen door Ria van der Meer aangeboden. Burgemeester Molleman stapte hier bij de koningin in de auto om met haar tot het Raadhuisplein mee te rijden. De kinderen van de plaatselijke kleuterschool en de inwoners van 't Kruis stonden te wuiven en te juichen.

Op het Raadhuisplein stopte de auto op een plek die gemarkeerd was met een witte streep. Voor het gemeentehuis stonden de genodigden om aan de koningin voorgesteld te worden: de heren W. van

Het vroegere raadhuis werd gebouwd □□□□en gesloopt augustus □□□□door slopersbedrijf H. Hoek voor de prijs van □□□gulden incl. alle materialen.
□eze foto is in □□□gemaakt.

De koningin krijgt
loemenen een
aar
dammerka
aangevonden.

Het vroegere
Armenhuis werd ge-
bouwd in 1911 en
omstreeks 1940 ver-
bouwd tot een
huis met de naam
Huis ter Kimme

Stralen - 1e wethouder, P. van Langen -
2e wethouder, G. Specker - gemeentesec-
retaris en H. Stuijt - dijkgraaf van de
polder Heerhugowaard.

Daarna werd door Mieske, het 12 jarige
dochtertje van de burgemeester een
Biedermeierboeket aangeboden en de
burgemeester zelf overhandigde haar
twee Edammer kazen.

In het gemeentehuis had men plaatsen ge-
reserveerd voor de ambtenaren met echt-
genotes en hun kinderen en op het bordes
en de trappen van het gemeentehuis was
plek voor de raadsleden met echtgenotes.
Daarna was er rondleiding met uitleg van
de burgemeester. Aan de linkerzijde van
het gemeentehuis stond de heer J. van
Langen met een trekker en ploeg, een trek-
ker met maaikneuzer (oogst- en laadma-
chine) en met een kraan. Het geheel had
een lengte van ongeveer zestien meter.
Aan de rechter kant van gemeentehuis be-
vonden zich twee stamboekkoeien van de
heer Wagenaar, en daarnaast twee kaasma-
kers met hun producten. Hieraan aanslui-
tend een gecombineerde hark- en schud-
dermachine van zes meter en twee veeg-
machines van de borstelfabriek. Op deze
plek mocht ook het personeel van de fa-
briek aanwezig zijn.

Aan de linkerkant van Huis ter Kimme
stonden alle scholieren van de Christelijke
kleuterschool en het Openbare Lager
Onderwijs opgesteld. Naast hen was plek
voor de lokale verenigingen zoals de zang-
vereniging, "Ons genoeg" en de diverse
Heerhugowaardse vrouwenorganisaties.
In de tuin van Huis ter Kimme mochten de
verzorgers en het personeel de koningin
toejuichen. Er werd bij de opstelling geen
vermelding gemaakt over de "oudjes" van
het bejaardentehuis.

Aan de rechterkant van Huis ter Kimme
stond de schoolgaande jeugd van het hoger
onderwijs, enkele padvindsters en diverse
(niet verder benoemde) personen.
De koningin liep hier een rondje, sprak
met enkele mensen en vertrok toen via de
Noord richting het Verlaat.
Dit hele bezoek duurde volgens de organi-
satie precies 5 minuten!

Bronnen:

Archief Alkmaar, 40.1.1005 IIIU 711

Foto's gemeentehuis en Huis ter Kimme: collectie
van Jan de Vries

HET VERHAAL VAN TRANSPORTBEDRIJF A.A. SIJS UIT HEERHUGOWAARD.

Tekst: Gemma Groot

Beeld: familie Sijs

Transportbedrijven in Heerhugowaard. Wat vervoerden ze? Hoe hielden ze stand in een veranderend klimaat in het vervoer van goederen, tuinbouwproducten en vee?

In voorgaande Overhalen zijn al enkele verhalen hierover geschreven. In de Overhaal van 2008 wordt het bedrijf van P. Bleeker uit Heerhugowaard Noord beschreven. Een bodedienst die goederen van en naar Alkmaar vervoerde. En in 2015 wordt het verhaal van de firma Kuiper verteld. Een transportbedrijf dat in eerste instantie groentes naar de Broekerveiling vervoerde. Later vooral bekend als bloementransporteur.

In deze Overhaal het verhaal over het wel en wee van de familie Sijs. Een gesprek aan de keukentafel in het huis van Anton en Gré Sijs aan de Middenweg 288 met Gemma Groot.

□e□□ts□o□e□:
 □rieSijs met □ij□eerste
 □ra□□t□a□ē□□□□

□□der:
 k□ita□tie□oorde □etali□□
 aa□Gara□eGroot □oor
 ee□□om□lee□ie□□e
 □ra□□t□a□ē□□□□
 □oorde □rijs□a□□□□□□□□
 □□lde□□
 □□□□

Het bedrijf is begonnen, aan de Rustenburgerweg waar nu het tankstation is. Na zijn diensttijd, rond 1935 werkte mijn vader bij het transportbedrijf van Simon Laan in Avenhorn. Hij ging toen vooral naar België en vervoerde kaas. Daarvoor werkte hij, als jonge jongen, bij zijn oom Kees Sijs in Rustenburg en bracht met een schuit de groente vanaf Rustenburg naar de veiling in Avenhorn. Daar heeft mijn vader het een en ander geleerd.

Hadden de broers allebei een vrachtwagen?

In 1932 kocht oom Jan zijn eerste vracht-

wagen In 1936 kocht mijn vader, Arie Sijs, ook een auto en daarna gingen ze samen verder in het transport. Hun werk bestond vooral uit het vervoeren van aardappelen en groente. De tuinders uit de omgeving waren hun klanten en ze brachten de lading naar de veilingen van Broek op Langedijk, Warmenhuizen, Bovenkarspel, Avenhorn, Alkmaar en Beverwijk. Dit is allemaal vlak voor de tweede wereldoorlog. In de oorlog vorderden de Duitsers van alles, van fietsen tot vrachtwagens.

Hoe ging dat bij de gebroeders Sijs?

Op de balansen uit die tijd is er niets meer van terug te vinden. Ik heb mijn vader daar ook nooit over gehoord. Wat ik wel weet is, dat hij vertelde, dat het altijd heel spannend was als ze werden aangehouden. Er is wel een keer een vracht groente onderweg in beslag genomen door de Duitsers. De familie Sijs is in ieder geval geen auto kwijt geraakt in WO 2. Zo is het wel eens gebeurd dat ze de vooras er hebben afgehaald en in het water gooid om te verbergen, ook omdat er

GARAGE A. DE GROOT HEER HUGOWAARD (ZUID)		GARAGE A. DE GROOT HEER HUGOWAARD	
TELEFOON 10	TELEFOON 10	TELEFOON 10	TELEFOON 10
HANDEL IN AUTOMOBIELEN - OLIE - BENZINE	HANDEL IN AUTOMOBIELEN - OLIE - BENZINE	HANDEL IN AUTOMOBIELEN - OLIE - BENZINE	HANDEL IN AUTOMOBIELEN - OLIE - BENZINE
BANDEN EN ONDERDELEN	BANDEN EN ONDERDELEN	BANDEN EN ONDERDELEN	BANDEN EN ONDERDELEN
VAKKUNDE REPARATIE-INRICHTING	VAKKUNDE REPARATIE-INRICHTING	VAKKUNDE REPARATIE-INRICHTING	VAKKUNDE REPARATIE-INRICHTING
OFFICIAL SERVICE DEALER	OFFICIAL SERVICE DEALER	OFFICIAL SERVICE DEALER	OFFICIAL SERVICE DEALER
KRAANWAGEN DISPOZIBEL	KRAANWAGEN DISPOZIBEL	KRAANWAGEN DISPOZIBEL	KRAANWAGEN DISPOZIBEL
A CCLIA AANRANTING	A CCLIA AANRANTING	A CCLIA AANRANTING	A CCLIA AANRANTING
BANDEN VULCANISSEER-INRICHTING	BANDEN VULCANISSEER-INRICHTING	BANDEN VULCANISSEER-INRICHTING	BANDEN VULCANISSEER-INRICHTING
ONTVANGEN VAN <i>Van een A. Sijs</i>	ONTVANGEN VAN <i>Van een A. Sijs</i>	ONTVANGEN VAN <i>Van een A. Sijs</i>	ONTVANGEN VAN <i>Van een A. Sijs</i>
DE SOMMA VAN <i>Van een A. Sijs</i>	DE SOMMA VAN <i>Van een A. Sijs</i>	DE SOMMA VAN <i>Van een A. Sijs</i>	DE SOMMA VAN <i>Van een A. Sijs</i>
VOOR AAN UED. GELEVERD VOLGENS NEVENSTAANDE NOTA.	VOOR AAN UED. GELEVERD VOLGENS NEVENSTAANDE NOTA.	VOOR AAN UED. GELEVERD VOLGENS NEVENSTAANDE NOTA.	VOOR AAN UED. GELEVERD VOLGENS NEVENSTAANDE NOTA.
ZEGGE <i>f. Sijs</i>	ZEGGE <i>f. Sijs</i>	ZEGGE <i>f. Sijs</i>	ZEGGE <i>f. Sijs</i>

Arie Sijs (1914 - 1972) en Geertje Bakker (1914 - 1979) in trouwpak. 1938

weinig werk was. Naderhand werd de as er met het paard weer uitgehaald.

Jouw ouders begonnen een gezin vlak voor de Tweede wereldoorlog. Is dat iets waar jij verhalen over hebt gehoord. Was het moeilijk voor hen om het hoofd boven water te houden?

Mijn vader en moeder zijn in 1938 getrouwd. De eerste 9 jaar hebben ze in het kleine huisje bij het sluisje aan de Middenweg bij de Rustenburgerweg gewoond. Daar was zelfs ruimte voor een gezin uit Amersfoort in het eerste oorlogs-

jaar waar wij nog steeds contact mee hebben. De kinderen werden bijna jaar op jaar geboren: Afra (1939), Annie (1940), Coba (1942), Truus (1943, zij is overleden), Hannie (1945), Tinie (1946)

Anton (1947), Marian (1949), Gré (1950), Arie (1952). Ik heb weinig gehoord over problemen wat betreft eten. Er was altijd wel wat, vooral omdat ze zelf voedsel vervoerden.

Overigens had Opa Sijs een groentetuin, waar ook het een en ander vandaan kwam. In de winter had Opa het druk als kolenboer en liet hij overal de kachel branden. Bij ons werden de jongsten verzorgd door de oudsten, zoals dat bij elk groot gezin was.

Mijn moeder zorgde altijd dat wij er netjes uitzagen. Ze naaide en breidde alles aan elkaar. Dat was haar grote hobby.

De broers hadden allebei hun eigen werk en hun eigen auto?

Dat klopt. Iedere broer had zijn eigen werk en vrachtauto. Na de oorlog vervoerden ze vooral vlas, stro en peulvruchten vanuit de Wieringermeer naar Verburg Conserven in Langedijk. Vlas werd rond 1950 vooral naar België vervoerd. Mijn oom Jan hield zich bezig met het vervoer van de goederen naar de Alkmaarse veiling en mijn vader vervoerde de groenten naar de Broekerveiling. Ons gezin verhuisde in 1947 naar de Middenweg 288, waar wij nu wonen en waar ik ook geboren ben. De garage bleef aan de Rustenburgerweg. Tot 1963 bleven ze samen werken en daarna is ieders zijn eigen weg gegaan.

Ons huis had een breed overpad naar het land van Gem Bot. Dat vond mijn vader ideaal. Hij had een vooruitziende blik wat betreft de stalling van de vrachtwagens, daarna werd de vrachtwagen aan de Middenweg naast het huis gestald.

Kijkend naar jullie gezin, zie ik 8 meisjes en 2 jongens. Wat deden de meisjes Sijs?

19□2

□et □e□in□an ArieSijs en Geertje Bakker:

□□.n.r□

Annie□ A□rāō□a□nus□annie□inie□ Anton□

□arian□Gr□en Arie.

□e was □an□netjes aan □e□ijn.

*Anton Sijs en broer Arie bij de nieuwe vrachtwagen.
1966*

Mijn vader zat in het bestuur van het zwembad en bij de reddingsbrigade. De meesten van ons waren echte waterrat-ten, zelfs mijn moeder deed elke dag haar rondje. Toen Deiko er eenmaal was werkten daar door de jaren heen Annie, Tinie en Marian bij het zwembad als zwemjuf en de anderen in de garderobe. Veel kinderen uit die tijd zullen aan de hengel hebben leren zwemmen van mijn zussen. In het voorjaar, voor de opening, werden wij allemaal ingezet voor het schoonmaken en schilderen. Altijd een tijdrovende klus.

**Vakantie. Wat herinner je je van vakanties in die tijd?
Had je vader wel vakantie?**

Doordat mijn vader alle dagen langs de weg zat, had hij veel contacten met boeren en tuinders in het hele land. Het is verschillende keren gebeurd dat de vrachtwagen werd verbouwd tot camper. Dan gingen wij met het hele gezin een weekje op vakantie. We gingen naar Amersfoort, naar Rhenen, bij een steenfabriek langs een rivier, naar de Veluwe en Limburg. We stonden dan op het erf van een van zijn klanten. Een soort van boerencamping. Alles zat achter in de vrachtwagen. De bedden waren twee hoog opgesteld. Daar had hij dan een vlonder gemaakt van twee deuren. Er was een grote tafel en hij zorgde ervoor dat moeder kon koken. Dit mocht natuurlijk allemaal niet. Wij moesten ons onderweg ook altijd rustig houden. Ook heeft mijn vader de gidsen regelmatig weggebracht om op kamp te gaan. Waarschijnlijk deden veel vrachtrijders dat in die tijd.

En de jongens? Mochten jullie mee met je vader?

Ik mocht in de zomervakanties altijd mee naar de bloembol- lenstreek. Bij het pontje Velzen stond vaak een ijsboer en als het dan mooi weer was, namen wij samen een ijsje. Dat

was een feest in die tijd. Ik ging mee naar de bloembollentelers, naar de veiling, naar de exporteurs. Ook mocht ik geld langs brengen bij de klanten. Daarvoor kreeg ik dan vaak een footje.

In de winter vervoerde mijn vader vooral zuurkool vanaf Verburg, De Nijs, Hart en Kramer naar verschillende groothandela- ren door het hele land.

Wilde je altijd al vrachtwagenchauffeur worden?

Dat ging vanzelf. Ik heb de middenstand gedaan en bij de Hoogovens heb ik op de bedrijfsschool gezeten. In 1966 werd mijn vader ziek en ben ik thuis gaan werken. Ik was 18 jaar en zou eigenlijk in dienst heb- ben moeten. Doordat ik nu de kostwin- ner was, ging dat niet door en ben ik op de vrachtwagen gaan rijden. Gré en ik zijn in 1970 getrouwd en in 1972, met het overlijden van mijn vader, hebben wij het bedrijf overgenomen. Ik begon bij de overname met 3 vrachtwagens. Hier reden Piet van Duin op, mijn broer Arie en ik. In 1983 ben ik alleen verder gegaan en zo ben ik blijven werken tot aan mijn pen- sioen in 2012.

Kon je met een vrachtwagen de kost verdienen voor je eigen gezin? Vier kin- deren: Arjan (1971, overleden in 1974), Ruud (1973), Marcel (1977) en Walter (1979).

Ik heb in hoofdzaak bloembollen en zuur- kool vervoerd en alles wat zich verder aandiende, waaronder meubels naar België. Doordat ik mobiel bereikbaar werd, was ik onderweg in staat om vanuit welke plaats dan ook op zoek te gaan naar een nieuwe vracht. Onze kinderen hebben wel altijd belangstelling gehad voor het vervoer. Twee van hen hebben werk ge- vonden wat zijdelings met het vervoer te maken heeft.

Ik heb altijd met veel plezier mijn werk gedaan. Dat onze kinderen een andere keuze hebben gemaakt, vinden wij prima en dat het transportbedrijf is opgehouden te bestaan, daar hebben wij geen proble- men mee.

OORLOGSGRAVEN IN VEENHUIZEN

Tekst en beeld: Ab Klomp

Bij de kerk van Veenhuizen staat een bordje met: Oorlogsgraven van het Gemeenebest. Als men op het kerkhof gaat kijken dan vindt men de graven in het uiterste zuid-oosten van het kerkhof. Het zijn de graven 55 en 56 met drie grafzerken.

Op de grafzerken staan de namen van drie Engelse vliegers en dat ze op 2 juli 1940 zijn overleden.

De graven zijn door groep 8 van de Sint Josephschool in Heerhugowaard-Noord geadopteerd. Ieder jaar vindt eind april een bijeenkomst plaats in de kerk van Veenhuizen waarbij de burgemeester van

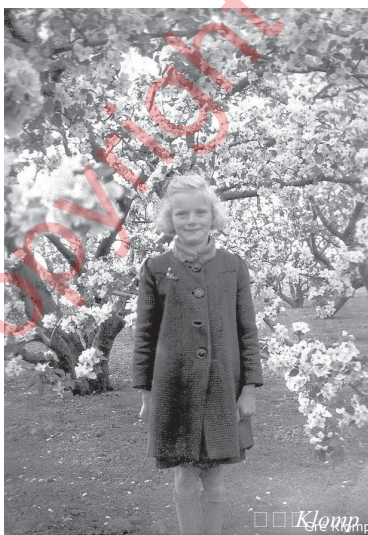
Heerhugowaard vertelt over de oorlog en de kinderen gedichten voorlezen, die ze voor deze gelegenheid gemaakt hebben. Bij de graven worden kransen gelegd namens de schoolkinderen, de gemeente Heerhugowaard en de Stichting 4 en 5 mei Heerhugowaard.

Eén van de kinderen vroeg zich af wáár het toestel in Veenhuizen was neergekomen. Die vraag is de reden voor het schrijven van dit artikel.

De familie Klomp woonde vanaf mei 1940 aan de Kerkweg in een boerderijtje (na de oorlog gesloopt en in "Stolpboerderijen in Heerhugowaard", deel 3 van Henk Komen aangeduid als Kerkweg 22) en had een fruitteeltbedrijf en een tuinderij. Rond het boerderijtje stonden enkele vruchtbomen en aan de overkant van de Kerkweg was de boomgaard.

Het is oorlog, maar in Veenhuizen hadden ze daar nog niet zoveel van gemerkt. Het leven ging zijn normale gang. Zo ook op 2 juli 1940. Het was omstreeks kwart voor twaalf toen Marie Klomp-Bakker haar zoontje Kees, geboren in januari 1940, pap voerde. Haar 5-jarige dochter Gré stond naast haar in de hoop nog iets van de pap te krijgen. Plotseling hoorden ze geronk van vliegtuigen. Toen ze naar buiten keken zagen ze een vliegtuig dat door twee kleinere vliegtuigen werd beschoten.

Marie Bakker vond dat schieten maar niets en maakte zich zorgen over haar man, Arie Klomp, die in de boomgaard aan het werk was. Ze vond het veiliger als hij in huis zou komen en riep naar hem dat er een vliegtuig neer zou storten. Waarop Arie Klomp na enige tijd reageerde met: "Hij is al geland". Marie Bakker liet haar dochtertje op haar zoontje passen en ging naar buiten.¹ Het toestel was dan wel veilig geland, maar de twee Duitse jagers bleven

het toestel beschieten. Ondanks de beschietingen liepen Marie Bakker en Arie Klomp over een stuk weiland langs de boomgaard in de richting van het gelande, brandende vliegtuig. Ze zagen de piloot in de deuropening verschijnen en toen volgde een geweldige explosie waarbij ze beiden tegen de grond werden gesmakt. De benzinetank van het brandende vliegtuig was ontploft en dat had een enorme drukgolf gegeven. Toen ze opstonden stond het hele vliegtuig in lichterlaaie en was er niets meer te redden.¹ Wat ze niet wisten was, dat er ook een bom was ontploft die bij het wrak van het vliegtuig een grote krater had veroorzaakt.

De drie bemanningsleden van het Engelse vliegtuig hebben die ontploffing niet overleefd. Of er misschien al bij de beschietingen van het vliegtuig bemanningsleden zijn geraakt en gedood, is wel verondersteld, maar we zullen het niet weten.²

Er waren meer ooggetuigen. Marinus Druif, woonachtig Berkmeer 22, zag het luchtgevecht zich voltrekken toen ze over de Berkmeer vlogen.³

Maar Rentenaar, de smid, elektricien, installateur, enz., was bezig een storing in de radiodistributie te verhelpen. Daarvoor zat hij in een zogenaamde telefoonpaal. Het gebeurde allemaal op maar een paar honderd meter afstand. Van verbouwereerdheid bleef hij in de paal zitten.⁴

Piet de Boer, op wiens land het vliegtuig landde, was op een aangrenzend stuk land aan het maaien met twee paarden voor de maaimachine. Hij zag het luchtgevecht en ging uit voorzorg in de kant van sloot liggen. Hij hoorde een paar knallen en zag toen dat het Engelse vliegtuig in brand stond. Omdat hij zag dat aan de inzittenden

van het vliegtuig niets meer te doen was is hij voor zijn paarden gaan staan. Zijn hooihark stond dichtbij het brandende toestel en die wilde hij in veiligheid brengen, maar toen ontploften de benzinetank en een bom en heeft hij de hark de hark gelaten.⁵ Piet Borst, die op een stuk land, noordelijk van de landingsplaats, aan het werk was, liep hard naar het pas gelande vliegtuig om te zien of er nog wat te redden was, maar het vliegtuig brandde als een fakkel. Omdat hij niets kon doen, rustte hij even uit op een bruggetje op een meter of 10 van het vliegtuig. De ontploffing maakte hem zo van streek, dat hij door de sloten heen een veiliger oord heeft opgezocht.⁵

Bommen onschadelijk maken

Bij inspectie van het uitgebrande vliegtuig door de Nederlandse politie en Duitse militairen bleek dat niet alle bommen ontploft waren. Later op de dag zijn die tot ontploffing gebracht. In de Schager Courant van 3 juli 1940 staat: *"Dat het publiek nog weinig beseft aan welk gevaar het zich bij dergelijke gebeurtenissen blootstelt konden wij zelf constateeren. Eenige bommen, waaronder waarschijnlijk een tijdbom, lagen nog ongeschonden bij het vernielde toestel. De gemeenteveldwachter Lievens*

van Oude Niedorp, die toevallig als ooggetuige van dichtbij het gevecht gezien had en onmiddellijk toesnelde en de rijksveldwachter Smit uit Heerhugowaard moesten herhaaldelijk door gebaren en schreeuwen de nieuwsgierigen beletten den veiligen weg te verlaten en op het terrein van het onheil te komen.

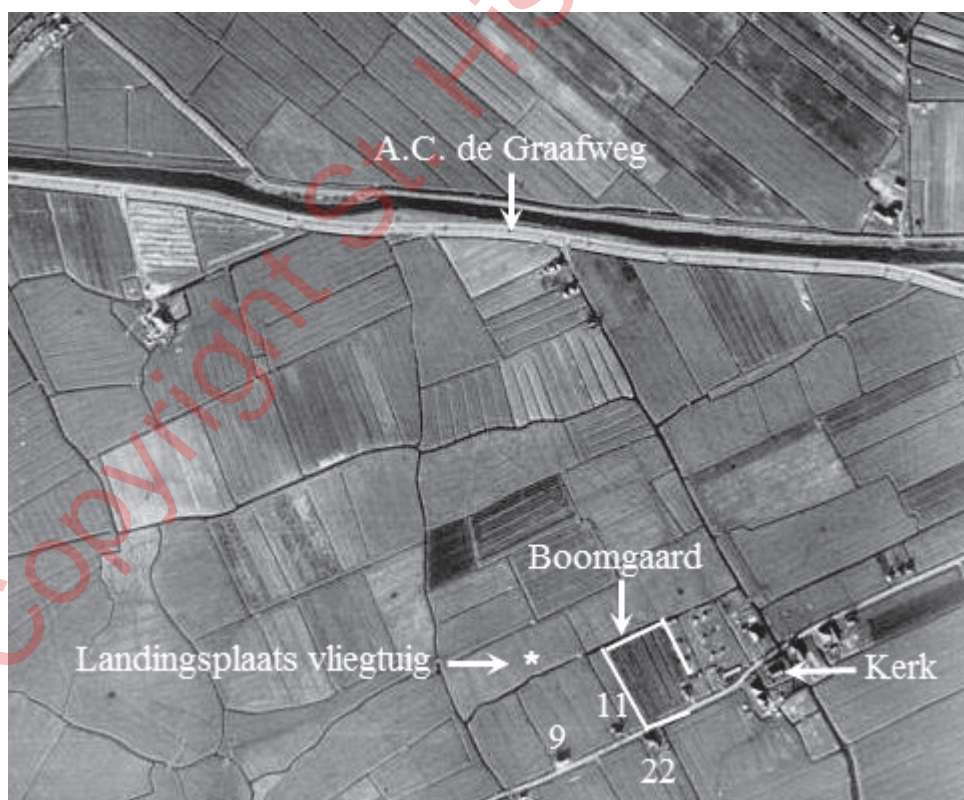
Een Duitse officier vertelde ons later dat men binnen een straal van 400 meter gevaar loopt bij een ontploffing getroffen te worden".

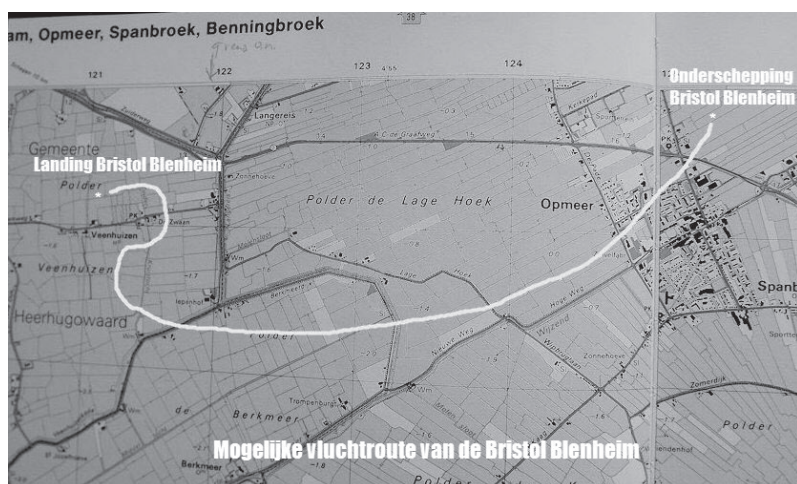
Arie Klomp, die het overdreven vond dat hij uit de boomgaard moest komen en verplicht was op de weg te blijven en achter een kar te schuilen, kwam er na het onschadelijk maken van de bommen achter dat de bomscherven wel erg heet en scherp waren en dat ze veel verder in het rond waren geslingerd dan hij had gedacht.² Er was een bomscherf vlakbij zijn huis neergekomen en hij dacht die met zijn rode zakdoek, als bescherming, te kunnen oppakken, maar voor hij het wist stond zijn zakdoek in brand.¹ In de Schager Courant stond het volgende: *"De wegvliegende bomscherven hadden in het land van den heer De Boer enkele hooiroken doen ontvlammen. Het nog te maaien land van zijn buurman, den heer D. Appel, lag vol scherven, zodat de machine er wel niet meer in kan komen.*

Dat de ontploffingen hevig zijn geweest, blijkt wel uit het feit, dat voorbij de kerk van Veenhuizen nog stukken ijzer zijn gevonden. In het land zijn twee grote gaten geslagen".

Het publiek werd op de Kerkweg gehouden en moest het liefst beschutting zoeken achter een kar, maar de afstand tot de plaats waar de bommen tot ontploffing zijn gebracht was maar ongeveer 100 meter.

Marie Bakker en Gré Klomp beleefden het onschadelijk maken van de bommen op een heel andere manier. Zij waren in huis en waren niet gewaarschuwd dat de bommen onschadelijk gemaakt zouden worden. Van de ontploffing raakten ze geheel van streek en Gré was daarna bang van vliegtuigen, grote vogels en harde geluiden.

De slachtoffers

De drie omgekomen Engelsen zijn op het kerkhof van Veenhuizen begraven op 3 juli 1940. In de Schager Courant stond: *"Nadat de beide veldwachters de eerste maatregelen hadden genomen, verschenen spoedig Duitse soldaten en later enige Duitse officieren, voor het onderzoek.*

Het viel ons op, welk een piëteit dezen hier bij betoonden tegenover de overblijfselen van degenen die kort tevoren nog hun verwoede tegenstanders waren".

De bemanning bestond uit Hurll Fontayne Chester, Robert James McAllister, en Herbert Histon. Ze behoorden tot het 82e Squadron van de Royal Air Force.

Squadron-leader was majoor Hurll Fontayne Chester, geboren op 5 december 1905 in Japan. Hij was de zoon van de heer en mevrouw Richard Chester uit Falmouth in Cornwall.⁶

Op 27 december 1929 werd hij bevoegd om korte missies te vliegen als piloot-officier.⁷ Per 16 april 1936 was hij geschikt voor permanente missies. Op 14 april 1940 maakte hij tijdens een trainingsvlucht met een Bristol Blenheim een noodlanding. Het onderstel was ingetrokken bij de landing in plaats van de kleppen. Niemand raakte gewond. De squadronleader had toen in totaal 3070 vlieguren waarvan 235 met een Bristol Blenheim.⁸

Sergeant Robert James McAllister was de radiotelegrafist. Hij was de zoon van Samuel en Elizabeth McAllister en 27 jaar.⁶

Sergeant Herbert Histon was de waarnemer en bommenrichter. Hij was getrouwd met Betty G. Histon en 29 jaar.

Hij kwam uit Barrowden in Rutland⁶ (East Midlands) een plaats tussen Leicester en Peterborough.

De missie van de Engelsen

Het Ruhr-gebied was een belangrijk industriegebied voor de Duitsers. De Engelsen probeerden de aanvoerwegen zoveel mogelijk te blokkeren. Het Dortmund-Emskanaal was een belangrijke aan- en afvoerweg voor het Ruhr-gebied. Op 2 juli 1940 waren op het vliegveld van Watton in Norfolk 11 Bristol Blenheim Mk IV bommenwerpers van het 82e squadron in gereedheid gebracht om het Dortmund-Emskanaal te gaan bombarderen.

Nadat er 11 bommenwerpers waren vertrokken zijn er 10 al snel teruggekeerd vanwege de weersomstandigheden. Het was helder weer en vliegtuigen konden dan zeer snel gezien worden en de 10 vonden de missie daardoor veel te gevaarlijk.⁹ Eén bommenwerper is wel doorgeslagen, maar was nog maar nauwelijks de Nederlandse kust gepasseerd of hij werd al waargenomen.

Zowel vanaf Soesterberg, waar het 2e Jagdgeschwader 21 was gelegerd¹⁰, als vanaf Leeuwarden, waar het 2e Jagdgeschwader 51 gelegerd was¹¹, steeg een jager op. Dit waren Messerschmitt Bf 109E's. De jagers waren veel snellere vliegtuigen dan de Engelse bommenwerper¹². Bij Opmeer werd de bommenwerper onderschept door de 2 Duitse jagers. Daarbij is een schaap gedood en hadden een schaap en een varken schampschoten door rondvliegende kogels van het luchtgevecht¹³. De schapen en het varken waren eigendom van Klaas Huiberts wonende aan de Middelweg (A 19) te Opmeer. De bommenwerper heeft rechtsomkeert gemaakt in een poging om te ontsnappen, maar het gevecht ging verder. Boven de Berkmeer is het gevecht gezien en in Veenhuizen waren er ook ooggetuigen. Ze zagen tijdens het gevecht dat het Engelse vliegtuig in brand werd geschoten. Het vliegtuig vloog in westelijke richting, maar nadat het in brand was geschoten draaide het naar het oosten en vloog om de kerk en maakte een bocht naar links om veilig te landen op het land van Piet de Boer. De ontploffing van de benzinetank en een bom maakten van de veilige landing een drama.

Bristol Blenheim Mk IV

Links de Bristol
Blenheim Mk IV
en rechts de Duitse
jager Messerschmitt
Bf 109E

Messerschmitt Bf 109E

Bristol Blenheim Mk IV

De Bristol Blenheim is een tweemotorige bommenwerper. Het was de belangrijkste Engelse dag-bommenwerper uit de eerste helft van de Tweede Wereldoorlog. Het had drie bemanningsleden. De topsnelheid was 428 km/u en het vliegbereik was ongeveer 3130 km. De bewapening bestond uit 1 vast voorwaarts-vurende mitrailleur, 1 draaibare mitrailleur in de koepel en 1 achterwaarts-vurende mitrailleur in de stroomlijncap onder de neus. De maximale bommenlast was 454 kg intern en 145 kg extern¹².

De bommenwerper was kwetsbaar omdat het langzamer vloog dan de Duitse jagers.

Messerschmitt Bf 109E

De Engelse bommenwerper was aangevallen door 2 Duitse jagers van het type Messerschmitt Bf 109E. Dit was een één-persoons vliegtuig dat 570 km/u kon vliegen, maar het vliegbereik was ongeveer 665 km. De bewapening was 2 vaste voorwaarts-vurende mitrailleurs en 2 boordkanonnen in de vleugels.

De Messerschmitt Bf 109E was aan het begin van de Tweede Wereldoorlog de belangrijkste jager van Duitsland, maar het geringe vliegbereik was een minpunt¹².

Van Soesterberg was een jager opgestegen van het 2e Staffiel Jagdgeschwader 21¹⁰ met Oberleutnant Leo Eggers (geboren 26-07-1912) als piloot. Leo Eggers claimt op 11:44 uur noord-west van Hoorn een Bristol Blenheim te hebben neergeschoten¹⁴.

Van 10 oktober 1940 tot 15 november 1940 is hij bevelhebber van het 1e Staffiel Jagdgeschwader 21 op het vliegveld Bergen¹⁵.

Van Leeuwarden was een jager opgestegen van het 2e Staffiel Jagdgeschwader 51¹¹ met Feldwebel Jakob Schmitt (geboren 23-01-1915) als piloot. Hij geeft aan dat de Bristol Blenheim om 11:55 uur 30 kilometer zuid van Den Helder onschadelijk is gemaakt¹⁴.

Samenvattend

Door helder zicht wordt een Engelse bommenwerper snel waargenomen en na een luchtgevecht, dat begon bij Opmeer en eindigde in Veenhuizen, wist het nog veilig te landen. Na openen van het luik, bovenop de romp van het vliegtuig net

voor de rugkoepel, zijn de benzinetank en een bom ontploft en zijn de drie Engelse vliegers omgekomen. Ze zijn begraven op het kerkhof van Veenhuizen.

Groep 8 van de St. Josephschool uit Heerhugowaard-Noord houdt met de adoptie van de graven het verhaal levend.

Bronnen:

1. Gré Kooij-Klomp, Oostvoorne, persoonlijke mededeling
  2. Arie Klomp, persoonlijke mededeling
  3. Marinus Druif, Hoorn, persoonlijke mededeling
  4. Ed Dekker, Veenhuizen van Vroeger. Uitgave in eigen beheer
  5. Schager Courant van 3 juli 1940
  6. www.cwgc.org (Engelse oorlogsgraven)
  7. The London Gazette, 17 January 1930
  8. www.rafupwood.co.uk/17otulosses.html
  9. RAF History-Bomber Command 60th Anniversary, Campaign Diary, The Battle of Britain (June-October 1940)
  10. www.wv2.dk/air/jagd/jg_21.htm
  11. www.wv2.dk/air/jagd/jg51.htm
  12. Geïllustreerde Encyclopedie van de Luchtvaart 1939-1945, Uitgave R&B, Lisse 2005
  13. Hans Nauta, persoonlijke mededeling per e-mail
  14. Larry Donnelly, The Other Few: The Contribution Made by Bomber and Coastal Aircrew to the Winning of the Battle of Britain, 2004
  15. J.J. Schuurman, Vliegveld Bergen N-H 1938-1945, Uitgeverij De Coogh, Bergen N-H, 2001
- Foto van de RAF van 26 februari 1945
De kaart met de mogelijke vluchtroute van de Bristol Blenheim komt uit de Grote Provincie Atlas van NH

Dankbetuiging

Dit artikel had ik niet kunnen schrijven zonder de hulp van Gré Kooij-Klomp te Oostvoorne die het verhaal van de familie Klomp heeft verteld en van Hans Nauta, die de landingsplaats heeft weten te reconstrueren en de plek heeft gevonden waar het Engelse vliegtuig is onderschept. Tevens heeft hij de juiste bewapening van de vliegtuigen verstrekt.

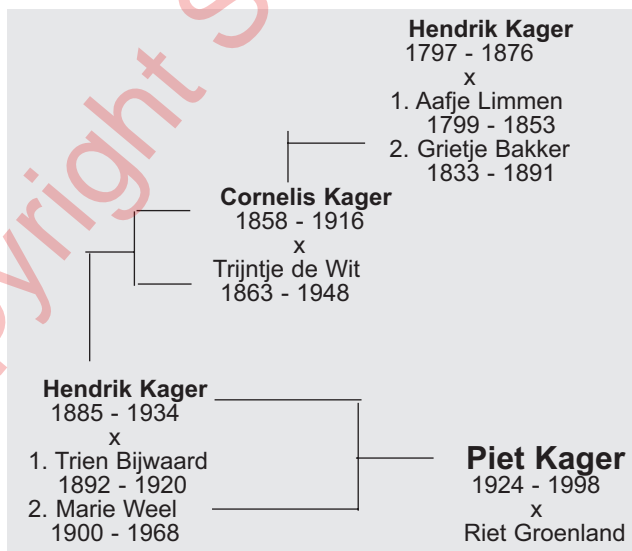
PIET KAGER (1924 - 1998)

Tekst en beeld: Dorien Partiman

Piet Kager was een actief en betrokken bewoner van Heerhugowaard, initiator en inspirator van allerlei maatschappelijke activiteiten. Bovendien heeft hij vele gebeurtenissen en plaatsen op de 'gevoelige plaat' vastgelegd. Zijn foto- en filmarchief bevat unieke afbeeldingen waarmee de geschiedenis van de polder voor het nageslacht wordt bewaard. Hieronder volgt eerst een korte familiegeschiedenis. Daarna het leven van Piet Kager: aan de ene kant zijn gezin, aan de andere kant zijn werk; beide sterk vervlochten met zijn maatschappelijke betrokkenheid.

Overgrootvader Hendrik Kager was landman, iemand die zelf land en wat vee bezat. Hij trouwt in 1853 met de 20-jarige Grietje Bakker uit Bergen. Haar ouders moesten toestemming voor het huwelijk verlenen, want volgens de wet was je toen pas volwassen met je 21ste. Hendrik was al 56 jaar, een leeftijdsverschil van 33 jaar. Hij was al eerder getrouwd geweest met Aafje Limmen en bleef na haar overlijden achter met de kinderen.

Aafje - volgens de bronnen een boerin - kwam uit Egmond-Binnen en trouwde Hendrik in 1820. Zij overleed op 53-jarige leeftijd, in februari 1853. Zij had in juni 1852 al een testament laten maken bij notaris Schoehuizen te Alkmaar en heeft haar dood - zo mag je wel aannemen - aan zien komen. Hendrik is de enige erfgenaam (een omschrijving van de nalatenschap ontbreekt).

Vier generaties
Kager

Een jaar na haar overlijden trouwt hij met Grietje. Hun eerste kind, geboren in 1855, een meisje, vernoemen zij naar Aafje! Daarna volgen nog 4 jongens en 3 meisjes in 7 jaar tijd. Onder hen Cornelis (Kees), de latere opa van Piet Kager.

Een groot katholiek gezin

Kees, de opa van Piet trouwt in 1884 te Groet met Trijntje de Wit uit de Zijpe. Zij krijgen 11 kinderen. Kees werkt ook als landman en Trijntje is natuurlijk 'zonder beroep', zoals dat toen werd genoemd. Huishouden en kinderen geven echter genoeg te doen. Bovendien overlijdt vader Kees in 1916, op 57-jarige leeftijd. Vanaf die dag moet Trijntje ook nog eens zelf geld in het laatje brengen en zien we geschreven in het bevolkingsregister, dat zij van beroep veehoudster is

Hun eerstgeboren zoon krijgt de mooie doopnamen Henricus Petrus. Vernoemd naar beide opa's. Hij is op 1 maart 1885 geboren en wordt in het dagelijks leven Hendrik genoemd. Daarna volgen nog eens 10 kinderen, waarvan een dochtertje, dat na 5 weken overlijdt.

"Een eerste huwelijk is uit genegenheid, een tweede uit verlegenheid"

Hendrik trouwt in 1914 in 't Veld met Trien Bijwaard uit Oude Niedorp. Ze krijgen vier kinderen: Trien, To, Stien en Kees. Maar in de lente van 1920 krijgt Trien een ontsteking aan haar neus, waaraan zij binnen 9 dagen overlijdt.

Hendrik werkt als boer, maar zijn gezondheid was niet goed genoeg voor het zware werk. Gelukkig blijkt er een alternatief voorhanden. Ongeveer 6 weken na het overlijden van moeder Trien, verhuist de jonge vader met vier nog heel jonge kinderen naar 't Verlaat in de gemeente Heerhugowaard, want op 1 juni van dat jaar was daar een Kringkantoor van de Handelsraad LTB (land- en tuinbouwbond) opgericht en Hendrik wordt directeur. Trien had erg tegen deze verhuizing opgezien, maar hoefde die dus niet meer mee te maken. Hij gaat op de fiets en later met de

Heden drie en twintig Augustus.

negentienhonderd een en twintig, zijn voor mij, Ambtenaar van den burgerlijken stand der gemeente HEERHUGOWAARD, in het huis der gemeente verschenen, ten einde een huwelijk aan te gaan: *Henrius Petrus Kager, weduwnaar van Catharina Bijwaard, van beroep Directeur Handelsraad,* oud zes en dertig jaren, geboren te *Schaard* en wonende te *Heerhugowaard, meenderjarige zoon van Cornelis Kager, overleden en van Tijnkje de Wit, kan der beroep, wonende te Schaard.*

en *Marica Weel, honderd beroep,*

oud *twintig* jaren, geboren *en wonende te Heerhugowaard, meenderjarige dochter van Petrus Bartholomeus Weel, oud twee en vyftig jaren, van beroep weehouder en van Margaretha Eroot, oud vyftig jaren, honderd beroep, beider wonende te Heerhugowaard.* De ouders der bruid hier tegenwoordig overleden hunne toestemming tot het huwelijk te geven.

uwelijksakte van de ouders van iet Kager d.d. au gustus

Kringkantoor de Koolstreek aan t erlaat a te vens het geboorte huis van iet Kager

auto, de boeren langs voor bestellingen van veevoer, kunstmest e.d.

Na het overlijden van Trien komt Griet, een jongere zus van Hendrik, bij hen wonen om het huishouden te bestieren. Griet was eigenlijk van plan geweest het klooster in te gaan, maar stelde dit uit om het gezin van haar oudste broer door deze moeilijke tijd heen te helpen. Ze bleef tot Hendrik hertrouwde.

Ook Jannetje Kwakman, een 16-jarig Volendams weesmeisje in klederdracht was uit 't Veld meegekomen. De jonge kinderen uit het huwelijk van Hendrik en Trien bewaren bijzondere herinneringen aan haar. Zo verhaalt dochter To dat zij als 5-jarig

meisje mee mocht op familiebezoek naar Volendam en dat ze "zo lief was voor ons". Na 3 jaar verlaat Jannetje het gezin, gaat werken in 't Zijdewind en trouwt met Kees Bakker. Ze krijgen maar liefst 21 kinderen. "Kees moest wijzer wezen", zo werd er gempeld in de Kager-familie. Maar ja, in die dagen was dat gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Hendrik hertrouwt in 1921 met Marie Weel uit Heerhugowaard. Marie had aanvankelijk gekozen voor het klooster, dat leven beviel haar echter niet zo (zeven zussen van haar hadden wel voor het kloosterleven gekozen!). Haar vader was een klant van Hendrik en had gezegd "Kind, je doet er goed werk mee. De kinderen hebben een moeder nodig en de weduwnaar een vrouw", conform het gezegde: 'Een eerste huwelijk is uit genegenheid, een tweede uit verlegenheid'. En zo trouwt de 20 jarige Marie met de 36-jarige Hendrik. Zij krijgen samen nog eens 5 kinderen: Gré, Annie, Piet, Nel en Truus.

Kringkantoor van de LTB aan 't Verlaat
De LTB was een coöperatie van boeren en tuinders en had tot doel betere voorwaarden te scheppen voor de aankoop van zaai- en pootgoed en de verkoop van landbouwproducten. Ook samenwerking aangaande kennis en financiële zaken werd beoogd. Het hoofdkantoor was in Haarlem en in Heerhugowaard was één van de kringkantoren, waar Hendrik sinds 1920 directeur was. Dat kringkantoor droeg de naam "De Koolstreek" en was gevestigd in het pand van de 17e eeuwse voormalige herberg 's Lands Welvaren aan 't Verlaat op een kruispunt van weg en water.

In 1933 wordt Hendrik ziek, wat hij mankeerde wist men niet. Hij heeft 9 maanden op een gipsbed gelegen en is zondag 25 februari 1934 op 48-jarige leeftijd overleden. Kort na zijn overlijden werd door de LTB een reorganisatie afgekondigd. De pakhuisen van de kringkantoren zullen worden opgeheven en er komt één groot pakhuis langs het Noord-Hollands Kanaal bij Akersloot.

Saillant detail: Hendrik was, evenals zijn

Kager's manufacturenhandel aan de Middenweg 554 in De Noord

broer Piet, lid van de derde (leken)orde van Sint Franciscus met eenvoud, matigheid, godsdienstzin en rechtvaardigheid hoog in het vaandel. De leken mochten een huis, baan en gezin hebben.

Kager's manufacturenhandel

Na het overlijden van haar man blijft Marie achter met 9 kinderen in de leeftijd van 7 tot 18 jaar. Op advies van haar vader én met zijn financiële steun begint zij een manufacturenzaak in Heerhugowaard-Noord. In hoog tempo wordt een huis met winkel gebouwd aan de Middenweg, op de plek waar Edwin Groen zich later vestigt. Augustus 1934 verhuist het gezin. De inkomsten uit het bedrijf blijken onvoldoende en dus werken de kinderen mee: de oudste dochter Trien bij haar moeder in de huishouding, To bij de LTB in Alkmaar, Stien gaat langs de deuren voor bestellingen, Kees op 't land en Piet in de winkel.

Een heel bijzonder gegeven van dit gezin is dat vier dochters Kager trouwen met vier broers De Wit. Bovendien trekken drie van deze broers met hun gezinnen naar Brazilië

Piet op de bakfiets op pad voor de zaak, eind jaren '30

(Holambra) om daar een bestaan op te bouwen. Gré, de vrouw van de vierde broer zag dat niet zitten en zij blijft hier.

Piet Kager

Piet is geboren aan 't Verlaat op 2 mei 1924 in dat fraaie pand bij de brug. De ziekte en het sterven van zijn vader in 1934, Piet was toen pas 9 jaar oud, moeten grote indruk op hem hebben gemaakt. Het gezin moest rondkomen van de inkomsten uit de manufacturenzaak én van de meewerkende kinderen. Piet werd als 11-jarig jongetje op pad gestuurd met kant, garen en ritsen. Uit school van kwart over drie tot zes uur werken. Van elke gulden die hij verdiende, kreeg hij 2 cent, die in een speciaal potje werden bewaard. Maar ja, als moeder geen geld meer had om de rekeningen te betalen, moest dat potje eraan geloven.

Piet trouwt in 1951 met zijn buurmeisje Riet Groenland van café Groenland (sinds 1951 café Bleeker). Hij blijft meewerken in de manufacturen en neemt het in 1957 over: N.V. Kager's Manufacturenbedrijf. In navolging van zijn zussen en broers onderneemt ook Piet in 1962 enkele reizen naar Brazilië. Hij vond het prachtig, maar tijdens zijn derde reis, samen met Riet, krijgt hij ernstige gezondheidsproblemen en moeten ze vervroegd terug.

Verhuizing naar Heerhugowaard Zuid

De winkelnering in De Noord was klein en het centrum van Heerhugowaard groeide, dus een logische stap werd in 1965 genomen: een winkel in het nieuwe winkelcentrum "Centrumwaard" wordt geopend, eerst nog als noodwinkel aan de zuid-kant van het plein. In 1969 wordt het winkelcentrum officieel geopend door niemand minder dan Ard Schenk en betreft Kager de nieuwe winkel aan de noordzijde van het plein. De winkel in De Noord wordt afgestoten en het gezin verhuist naar de Van Schagenstraat. Riet en Piet hadden inmiddels 4 jongens en 5 dochters gekregen, maar de 1ste zoon is vlak na zijn geboorte (1952) overleden. Hoewel ik begreep dat het bedrijf samen is opgebouwd, was Riet de drijvende kracht achter gezin, winkel en personeel. Piet was een groot organisator en ondernemer bui-

Foto- en filmarchief

De enige opleiding die Piet heeft gehad na de lagere school, is kenmerkend voor wat hij wilde in zijn leven: een cursus spreken in het openbaar. Daarnaast heeft hij zich vol passie gestort op het maken van foto's, dia's en films van het groeiende Heerhugowaard en zijn reizen naar Brazilië. Hoe hij startte met zijn archief, vertelde hij in een interview in 1995: zijn oom Adriaan had een fototoestel en de foto's die hij van hem kreeg bewaarde Piet zorgvuldig. Na de oorlog ging hij zelf fotograferen en over zijn reizen naar Brazilië organiseerde hij dia-avonden. Vanaf de jaren 1964-65 ging hij filmen, dat waren toen nog super-8 films. Hij filmde bijvoorbeeld het kleuterbureau met zuster Van Buuren en dokter Twisk. Zijn film "waar blijft de poen in een seizoen" was een verantwoording over de besteding van de contributie van de plaatselijke zeeverkenner en -gidsen. Vanaf 1985 maakt hij foto's voor weekblad De Koerier. Hij fotografeerde de stolpen die Heerhugowaard kende (circa 200), heeft meegewerkt aan het boek Heerhugowaard 45-95 en aan het boek Bommen op Heerhugowaard. Hij heeft ons een onschatbare collectie van foto's, dia's en films nagelaten.

Maatschappelijk betrokken

Piet legde de samenleving niet alleen vast in beelden, hij nam er ook voor de volle honderd procent aan deel. Hij was zeer maatschappelijk betrokken, zat vol ideeën en zorgde

tenshuis en kon dat doen doordat zijn vrouw hem die ruimte gaf. Piet was vaak weg, maar was ook een zorgzame vader en echtgenoot. Op de zondagen mocht moeder vaak uitslapen, kreeg ontbijt op bed en ging vader wat leuk doen met de jongste kinderen: naar strand of bos. Cadeautjes voor zijn vrouw op feestelijke dagen ontbraken nooit. Piet was humoristisch, actief, stond graag in de belangstelling en zat vol ideeën. Op jonge leeftijd werd hij al geplaagd door een slechte gezondheid, maar dat weerhield hem niet om van alles te ondernemen. Tenminste dat zag de buitenwereld niet. Binnen het gezin was de tol die hij betaalde wel zichtbaar: als hij thuiskwam was hij steeds vaker doodmoe.

voor een grote onderlinge betrokkenheid en beleving in Heerhugowaard op vele terreinen. Op sportgebied, public relations, fotografie en op het muzikale en culturele vlak

Van 1971-'75 is hij coach van het eerste van SVW (dat tweemaal kampioen werd). Op verzoek van de KNVB maakt hij een film voor de opleiding tot scheidsrechter. Van 1973-'76: coach van zaalvoetbalteam Kager's Fashion en organisator van zaalvoetbaltoernooien. En in 1989 de oprichting van een biljartcentrum met Jan Hulsen en Jan Wagenaar

In 1978 organiseert hij voor de oprichting van cultureel centrum De Schakel een grote inzameling waarbij meer dan een ton wordt opgehaald. In 1979 neemt hij de p.r. van Centrumwaard op zich. En dan, in 1989, de 1-aprilgrap met Frits Weel, redacteur van de Koerier, waarbij men werd opgeroepen naar het omtrekken van de schoorsteen van melkfabriek Excelsior te komen kijken. In oktober ging die pas echt om. Het 15- en 20-jarig bestaan van Centrumwaard met twee bingo-/ feestavonden; gasten waren Han Wellerdieck en Eugenie Herlaar en na afloop gingen "de beentjes van de vloer". In 1995 maakte hij wegens het 20-jarig bestaan van Middenwaard vier foto-collages die elke een periode van 5 jaar weergaven.

Begin jaren '70, mede oprichter van drumband UVGB (uit vrije giften begonnen) in De Noord. Presentator van "top of flop". In 1972 organiseerde hij voor de eerste maal "Voor de knuist weg". Ook was hij 22 jaar lang de man met de mijter. Hij was mede-organisator voor polderfeesten t.g.v. 350 jaar Heerhugowaard; de eerste maal jaarmarkt georganiseerd, die nu nog steeds wordt gehouden. Er waren 400 kramen (en 700 aanmeldingen). Hij organiseerde ook jaarmarkten in Blokker en Opmeer. En in de jaren '80: modeshows op het Raadhuisplein, waarbij zijn vrouw Riet één van de modellen was. 3-wekelijkse zomerbraderieën op het Raadhuisplein, bingo-avonden, met als liefvallige assistentes zijn

□oto v□nde□e□□er
 □□□□g□□□□et□□□□□□
 rig □uwe□i□v□k□n□iet
 □moen□□ndn□iet
 □□ge□
 □□n□inksn□□re□□ts□
 □□ns□□□□k□o□m□v□der□
 □ns□□oeder□□itt□□r□□
 en □□r□o□v□onew□s
 nog niet ge□oën

braderieën op het Raadhuisplein, bingo-avonden, met als liefvallige assistentes zijn dochters Kitty en Simone, breirecord voor het Guinnessbook of records, lotenacties, prijsvragen, dag naar onbekende bestemming, Koninginnedag, een feest op het Raadhuisplein met BZN. Verder nog: organisator Stationswegmarkt, revue-regisseur en twee maal prins carnaval.

“Voor de knuist weg”

Over een paar van zijn enthousiaste ondernemingen nog een extra woordje: In de jaren 1963-79 werd het programma "voor de vuist weg" op de Nederlandse televisie uitgezonden, gepresenteerd door Willem Duys. Bekende en bijzondere gasten werden bij Willem aan tafel uitgenodigd in

□et □□□□voet□□□te□□
 □□ger□□s□s□ioim□de
 □en □□

een huiskamerachtige sfeer. Piet bracht deze formule naar Heerhugowaard vanaf 1972 en noemde het "voor de knuist weg". Elke knuist-avond was weer verrassend en hilarisch. In willekeurige volgorde waren onder meer te gast: De Waagzangertjes, Los Caballeros, zanger Han Wellerdieck, zanger Willem Duyn, Eugenie Herlaar, pianist Jaap Dekker, het Volendams koor "de 12 rovers", pianist Ruud Jansen, het Nederlands Operakoor, prikslee-er Arthur Overtoom, zwemster Enith Brigitha, olympisch judoka-kampioen Wim Ruska, atlete Olga Commandeur, trainer van Haarlem Barry Hughes, trainer van AZ Ronald Spelbos, Nederlands coureur en kampioen 500 cc Wil Hartog, Europees kampioen formule 3 Jan Lammers, zangeres Lori Spee. Ook was er altijd wel een Heerhugowaarder die iets bijzonders voor de gemeenschap had gedaan, of gewoon iets leuks te vertellen had, zoals dokter Twisk, wijkverpleegkundige Bakker en Simon Onneweer.

De man met de mijter

Sinterklaas, voor heel veel kinderen het hoogtepunt van het jaar. Piet heeft het 22 jaar - van 1975 tot 1997 - met plezier gedaan. Dat betekende natuurlijk een optocht, fotomomentjes met de Sint op Reigersdaal en bij vele gezinnen thuis. Het bleef niet beperkt tot de polder: hij was ook Sint in Schiedam, Hilversum, Enschede, bij AP-LE en bij CSM.

Met zijn zonen en zwagers heeft Piet bovendien een speciale wagen gebouwd voor de Sint, zodat hij op een "knappe manier" door de straten kon; deze wagen is nog steeds in gebruik. Ook maakten zij een zogenaamde evenementenwagen, die niet alleen dienstdeed voor de Sint, maar ook tijdens jaarmarkten, muziekevenementen en voor 'de sterkste man'.

350-jaar bestaan van de polder Heerhugowaard

In 1979 werd het 350-jarig bestaan van de polder gevierd. Piet werd natuurlijk gevraagd deel te nemen aan het organisatie-team, samen met o.m. Tom Kocken nam hij dit op zich. De festiviteiten duurden een hele week en voor elke kern van de stad - De

De s...es...r...de n...istweg" et n...isten ...issen...ta...e

Piet Kager in ...geridderd d...r...ge...eester ...i...gan...in aanwe...ig...
eid...an...i...w...iet

Noord, Zuid en 't Kruis - was er een apart programma. De hele stad was versierd en overall trof je het symbool van de polder aan, twee blauwe reigers bij een rietschoof. Dhr. Schilstra publiceerde het jubileumboek "De Heerhugowaard", een gedenkpenning werd uitgegeven en dankzij de Rotary werd het Poldermuseum opgericht.

Speciale gasten waren het duo Peppi en Kokki, BZN en de Rijkspolitiekapel. Het absolute hoogtepunt van deze week was de jaarmarkt, die sinds dat jaar niet meer is weg te denken uit Heerhugowaard.

In 1987 werd Piet geridderd in de Orde van Oranje Nassau en in 1989 kreeg hij een gouden eremedaille van de gemeente.

Onderscheidingen die hij ontving als waardering voor zijn inzet als vrijwilliger. Zijn unieke foto- en filmverzameling is door de familie Kager geschonken aan het Regionaal Archief Alkmaar - na inventarisering en beschrijving - voor elke bezoeker van de website zichtbaar zijn.

Zoals ik al eerder schreef in de Alkmaarsche Courant, inderdaad:

Piet Kager was "een waardig Waerder"!

Kermis

Slecht is 't dorpje waar en wis
Waar het nooit eens kermis is.
Men moet op de kermis dansen,
Men moet op de kermis schransen,
Want, want kermisvreugd
Maakt de mens eerst recht verheugd.
En, ja dat is waar
Kermis komt maar eens in 't jaar

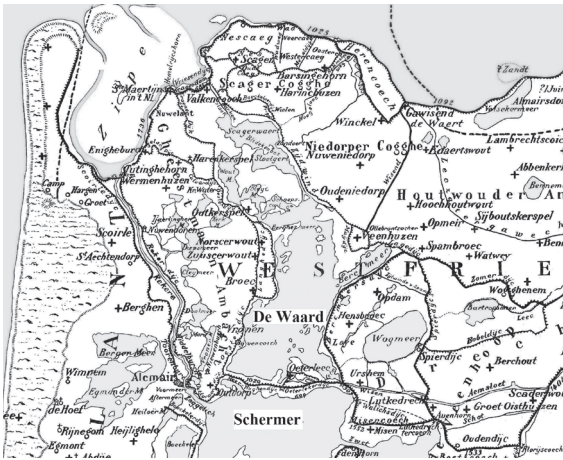
Heer Hugo Waard. Kermis 1913 Foto Specker

eerder aan de stormvloed van 1170⁵. Wat zich precies in die jaren in deze streken heeft afgespeeld, ontgaat aan onze waarneming, maar stellig mag worden aangenomen, dat de al eerder ingezette landvernieling door de stormvloeden van die jaren in omvang toenam.

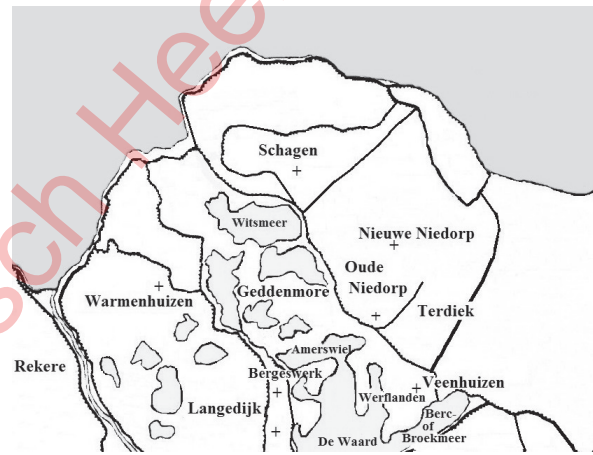

Reconstructiekaart van West-Friesland gemaakt door H. Schoorl in 1982. Deze kaart moet de situatie voorstellen van West-Friesland in 1350. We zien echter dat het meer de Waard ingetekend is zoals het er in 1600 uitzag. De Waard was in 1350 echter veel kleiner.

Veengebied Geddenmore

De stormvloed van 1170 of 1248 zou dus vanuit het noordwesten het meer de Waard hebben doen ontstaan. Een oorkonde van de Egmondse abt Lubbert II uit 1250, waarin sprake is van het herstel van de omringdijk bij Sint Maarten, geeft een indruk hoe het gebied ten noorden van de Waard er in die tijd uitzag⁶. Het betreft het gebied tussen de Withmere bij Schagen en Bergeswerck ter hoogte van Noord-Scharwoude. De Withmere is het latere meer de Witsmeer of Schagerwaard ten zuiden van Schagen. In deze oorkonde spreekt men nog over de Withmere als een rivier (flumen quod dicitur Withmere). Het meer is dus van latere datum. Met Bergeswerck wordt de latere Noord-Scharwouderpolder bedoeld, het huidige Altongebied in Heerhugowaard-noord. Het gebied tussen de rivier de Withmere en het land Bergeswerck bestond in 1250 nog uit een groot veengebied. In de oorkonde wordt dit gebied Geddenmore genoemd waar nog turf werd gestoken en zout gewonnen. Hieruit blijkt dat er ten noorden van de Waard nog een veengebied lag dat niet was opgeruimd door stormvloeden. Het feit dat men in die oorkonde uit 1250 spreekt over het gebied tussen de Withmere en Bergeswerck doet ons vermoeden

dat Bergeswerck nog aansloot op het land van Waarland en dat het water van Amerswiel nog niet bestond. Op de kaarten van eind 16e eeuw, waarop het nog niet drooggelegde meer van de Waard staat ingetekend, zien we dat dit meer aan de noordzijde door een aaneengesloten stuk land, slechts doorsneden met enkele sloten, wordt begrensd (het huidige Waarland). Geen spoor van een grote vloedgolf die via een dijkdoorbraak bij Sint Maarten het zuidelijk gelegen veenlandschap heeft weggeslagen en zo het meer de Waard heeft doen ontstaan. Er zijn geen aanwijzingen voor de stelling dat de stormrampen van 1170 en 1248 de beginfase zouden zijn geweest van het ontstaan van de Waard.

□eddenmore ten noorden van het meer de Waard rond 1300. Dit veengebied sluit een ontstaan van de Waard door een stormvloed uit 1248 vanuit het noordwesten uit. In 1248 was de Witsmeer nog slechts een veenrivier. Over de andere meren rond Geddenmore kan eveneens ernstig getwijfeld worden omze al in 1248 bestonden.

Veenrivier

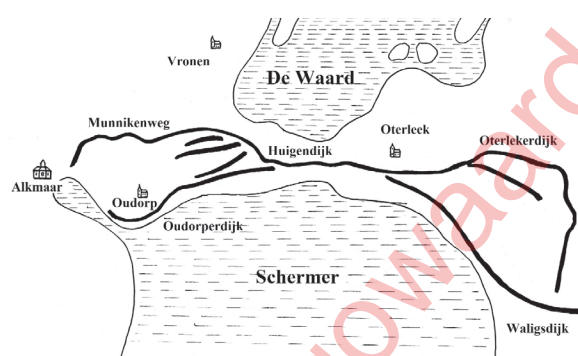
Nu we een stormvloed niet waarschijnlijk achten, blijven een meerstal en een veenrivier over. Over een meerstal als hypothese valt weinig te zeggen. Deze is zeker niet uit te sluiten, omdat er indertijd wel een groot veenmoslandschap heeft gelegen waar nu Heerhugowaard ligt, maar het ontbreekt aan aanwijzingen die deze gedachtegang kunnen bevestigen. Blijft over de aanwezigheid van een veenrivier uit de tijd van vóór de veenontginningen die hier tussen het jaar 900 en 1100 hebben plaatsgevonden. Het veenpakket dat Noord-Holland meer dan duizend jaar geleden bedekte, was zo dik dat het zo'n drie meter boven de zeespiegel lag. Op plaatsen waar het veen wat hoger lag, stroomde het regenwater naar lagere delen om van daar via veenriviertjes naar zee te stromen.

Zo ontstond op de plaats van de veenrivier de Bamestra het meer de Beemster en op de plaats van de Scirmere het meer de Schermer. In de 12e eeuw werden deze meren sterk vergroot. Volgens De Cock stroomden in het gebied Wognum-Obdam de veenriviertjes de Wogmer en de Spiermer in westelijke richting naar de Berkmeer⁷. Van daar stroomde een veenrivier of 'leek' richting Oterleek om westelijk daarvan via de Schermer in zuidelijke richting af te wateren. Oterleek, zo veronderstelt De Cock, zal genoemd zijn naar deze leek⁸. Karsten verklaart het voorvoegsel 'Oter' in deze naam met 'over', of 'aan gene zijde', wat betekent dat deze Leek gelopen heeft tussen Oudorp en Oterleek⁹. Vanaf de elfde eeuw vond er een voortdurende maaiveldaling plaats. De Leek heeft zich op de laagste delen in het zuiden van de Heerhugowaard vergroot tot een meer, welke door stormen en de overheersende zuidwestelijke wind in noordoostelijke richting uitbreidde. Een proces dat duurde tot de uiteindelijke inpoldering van de Waard in 1631.

De Huigendijk

Helaas is het niet mogelijk uitspraken te doen over het juiste verloop van de veenrivier de Leek door het Waardse landschap. Dit geldt ook voor de verdere ontwikkeling van het meer de Waard. We moeten daardoor rekening blijven houden met vermoedens en waarschijnlijkheden. Er zijn verschillende kaarten uit de 16e en 17e eeuw waarop we de laatste fase zien van het meer de Waard, voordat deze in 1631 werd drooggelegd. Het wateroppervlak is daarop het grootst en de hoeveelheid land het kleinst. Elke situatie ouder dan deze kaarten, zo kunnen we met zekerheid stellen, is een situatie waarin er meer land aanwezig is. De eerste goed bruikbare kaarten die een redelijk beeld geven van de nog niet ingepolderde Waard in zijn natste periode zijn de kaarten van Joost Jansz. Beeldsnyder uit 1575 en van Baert Claesz. uit 1626. Op deze kaarten zien we een smalle Huigendijk die het water van de Waard scheidde van dat van de Schermer. De Huigendijk liep oorspronkelijk van Oterleek tot het zuidoende van Oudorp. Aan beide zijden heeft veel land gelegen. Door oeverafslag, vooral aan de Schermerzijde, werd de Huigendijk voortdurend in noordelijke richting verschoven tot waar zij nu ligt. De oudste akte waarin de Huigendijk wordt vermeld, is van 1319, maar de dijk is veel ouder. De Vries meent dat de dijk dateert uit de eerste helft van de dertiende eeuw

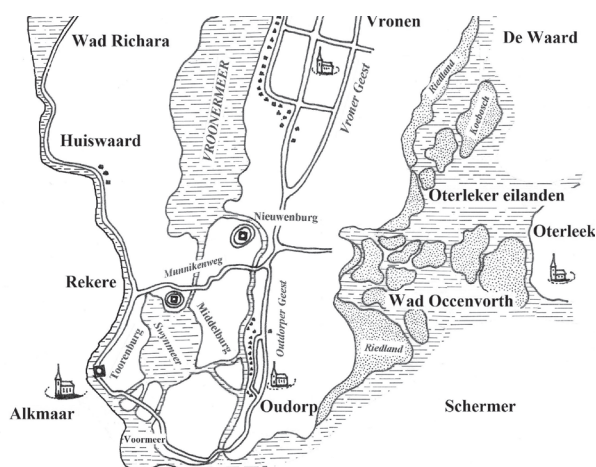

□ e verschillende □ asen van de Huigendijk □ en de Oterlekerdijk □ k □ eze di □ ken werden door oeverafslag steeds in noordelijke richting verlegd.

Het wad Occenvorth

Dijken hebben er niet altijd gelegen. Dit roept de vraag op hoe de situatie eruit zag voordat de Huigendijk rond 1250 werd opgeworpen. Volgens Eikelenberg hebben tussen Oudorp en Oterleek een reeks eilandjes gelegen waarop naderhand de Huigendijk is gelegd. De Schermer en de Waard waren toen nog met elkaar verbonden. Op het grootste van deze eilanden lag het dorp Oterliik, Otterliik, Otterleek of Oeterleec, waarin we het huidige Oterleek kunnen herkennen. Het dorp wordt in 1319 voor het eerst genoemd in een akte waarin sprake is van het herstellen van de Huigendijk¹¹. Het zou liggen bij een doorwaadbare plaats die in de Grote Kronijk genoemd wordt '*de beek Okkenvoort*'. Jan van der Beeke noemde het '*een water dat heet Okkenvoerde*', Willem Procurator '*het wed Ottenvorth*', Willem Heda '*Okenwoerd*' en Melis Stoke '*Occenvorth*'. Geen van deze vier kroniekschrijvers wijst de ligplaats aan van dit wad¹². In 1166 verbranden de Friezen, '*de Fresones occidentales, qui habitant trans vadum qui Occenvorth dicitur*' (de Friezen die over de Occenvorth wonen), het stadje Alkmaar. Uit deze bron vernemen we dat de Friezen aan de andere zijde van de Occenvorth woonden. De Cock plaatst dit wad in de Rekere bij Alkmaar¹³. Eikelenberg meent dat '*het wed Ottenvorth*' lag tussen Oterleek en Oudorp in het meer de Waard. De Vries is het daarmee eens: '*Het vadum Occenvorth van het Chronicum Egmondanum is niet anders dan de Hugowaard*.' De Vries verwerpt het idee van een reeks eilandjes. Hij ziet als basis voor de Huigendijk een ondiepte. Men kon, volgens hem, niet van de Schermer de Waard in varen, anders hadden de graven van Holland in hun strijd tegen de Westfriezen dit wel gedaan. Ook de historicus De Graaf meent dat Occenvorth een doorwaadbare plaats was in de Waard bij Oterleek¹⁴.

Volgens Van den Bergh waren het wad Richara (de Rekere ten noorden van Schoorldam) en het wad Occenvorth in die tijd de meest uitgestrekte moerassen die hier lagen¹⁵. Hij noemt ze beiden en plaatst de een niet in de ander zoals De Cock doet. We zien het wad Occenvorth niet als een onderdeel van die van het Richara of Rekere. Als het Occenvorth een onderdeel was van de Rekere, dan zou dit wad niet apart in de bronnen genoemd hoeven te worden.

Situatie rond de Oterleek en de Huijendijk lag er nog niet de Waard en de Schermer waren nog met elkaar verbonden maar het was door een ondiep teniet moge liet met schepen van de Schermer naar de Waard te varen

Grafelijke bezittingen

De graven van Holland hadden al vroeg bezittingen aan de westzijde van de Waard. We zien dat graaf Dirk I omstreeks 925 een aantal hoeven in Vronen (Sint Pancras) aan het klooster van Egmond schenkt. De naam Vronen duidt op grafelijk bezit. In de strijd tussen graaf Willem I en Lodewijk van Loon (van 1203 tot 1213) vluchtte het grafelijke gezin naar Oudorp¹⁶. Blijkbaar bezat de graaf hier enkele boerderijen. Voor 1258 bezat Willem van Egmond de heerlijke rechten in Oudkarspel en Oudorp. De Hollandse graaf moet deze dus al eerder bezeten hebben¹⁷. De bewoners ten westen van de Waard zullen door de graaf niet geïdentificeerd zijn met de vijandige Friezen ten oosten daarvan. En uit het oosten kwam het gevaar, uit de Niedorpen en Drechterland. Een wad in de Rekere, tussen Alkmaar en Oudorp, zoals De Cock veronderstelt, maakt dat Vronen, Oudorp en Oudkarspel in vijandelijk gebied lagen, wat niet in overeenstemming is met de bezittingen die de graaf hier had. Daarbij komt dat voor het plaatsen van een uitgestrekt wad in de Rekere tussen Alkmaar, het Sweinsmeer en Oudorp, geografisch

geen plaats is. Hoewel rechtstreekse bewijzen ontbreken, pleit er meer voor dan tegen om het wad Occenvorth in de Waard te plaatsen. De vijandige Friezen woonden immers voor de Hollanders aan de overzijde van het meer de Waard.

Oterleek

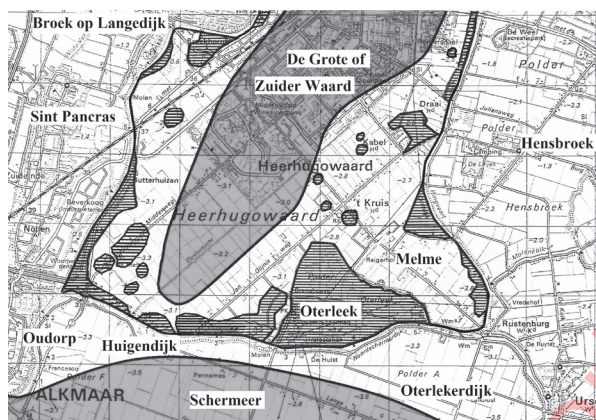
In het verlengde van de Huijendijk, in oostelijke richting, lag de Oterlekerdijk die vervolgens overging in de Waligsdijk ten zuiden van Ursem. Het gebied van Oterleek moet veel groter geweest zijn dan de kaart van 1575 laat zien. Dit blijkt uit een verslag uit 1544. Volgens een verklaring in dat jaar van Andries van Bronkhorst, door keizer Karel gecommitteerd om de toestand van het Noorderkwartier in ogenschouw te nemen, sleet het land bij de Huijendijk voortdurend af. De dijkgraaf van het Geestmerambacht verklaarde, dat hij twintig jaar geleden nog voor de Huijendijk, tussen Oterleek en Oudorp, land had gezien, waarover men met een wagen kon rijden. Dat voorland was nu geheel afgesloten. De schout van Oudkarspel liet weten dat hij zich nog kon herinneren dat aan weerszijden van de Huijendijk zoveel voorland lag, dat, als men op de dijk stond, men geen water kon zien. Ook anderen verzekerden dat in vroeger tijd, zowel aan de zijde van de Schermer als de Waard, zeer groot voorland lag voor de Huijendijk en de Oterlekerdijk, tenminste wel zoveel als men met twee boogschoten kon overschieten¹⁸.

Melme

Ten westen van het land van Oterleek lag indertijd het voormalige Oterlekerbos, welke na drooglegging van de Waard in 1631 als druipland binnen de Heerhugowaard kwam te liggen. Dit wijst erop dat Oterleek zich ver in westelijke richting uitstrekte. Tussen het oosteinde van Oterleek en de dijk die Ursem en Hensbroek tegen de Waard beschermde, lag in de veertiende eeuw de Melme, Melle of Molme. In de erfpachtbrieven van 1354 wordt Melme omschreven als 'gelegen tot Ursem tussen Schermer en de Waard en de ban van Hensbroek en de weg' een land dat in 1319 met Obdam en Hensbroek een deel van de Waligsdijk en de Oterlekerdijk moest onderhouden¹⁹. Oterleek zou in 1514 al door een kade zijn omringd als bescherming tegen het water van de Waard²⁰. Beekman betwijfelt dit. In de 'Informacie' van 1514 verklaarden de Oterlekers dat zij een inlaag zouden moeten leggen, die wel 200 Rh. Guldens kosten zou; maar hier kan ook bedoeld zijn op een terugtrekken van de

Huigendijk, hier Oterlekerdijk geheten, daar deze voor een groot gedeelte 'paaldijk' was, dus weinig of geen voorland had²¹. Geen omringdijk van Oterleek, maar een terug leggen van de Huigendijk in noordelijke richting door het opdringende water van de Schermer. Wat Rustenburg betreft, deze naam komt pas voor in 1439. In dat jaar dient heer Roelant van Uitkerke een klacht in bij de Raad van de heer Van Bourgondië, dat inwoners van Langedijk, Warmenhuizen en Haringkarspel de sluizen te Rustenburg hadden vernield²². In dat jaar lag er dus een sluis te Rustenburg wat erop duidt dat het gebied de Melme door het water van de Waard was verzwolgen.

De historische situatie van de polderen van de Waard en de Schermer. De huidige ligging van de Oterleek zit nog via het gebied van de Melme aan het land van Hensbroek vast.

Berkmeer

In 1375 woedde er een vreselijke storm. De Westfriese zeedijk brak op verschillende plaatsen door. Volgens Gottschalk heeft de Waard zich hierdoor sterk uitgebreid, zodat de parochies in de omgeving ervan ernstig in hun grondgebied werden aangetast. Mogelijk was de Berkmeer een van deze uitbreidingen²³. De Berkmeer is echter ouder, namelijk in de winter van 1256 viel graaf Willem II de Westfriezen aan die ten oosten van de Waard woonden. Hij trok vanuit Alkmaar met een leger richting Hoogwoud. De kroniekschrijver Willem Procurator deelt mee: 'dat het leger in twee groepen verdeeld op verschillende plaatsen zou oversteken'. Dit betrof het bevroren water van de Waard en dat van het 'Berc of Broekmeer', de kortste afstand naar Hoogwoud, het doel van de operatie²⁴. Veenhuizen was toen al in het zuiden door het water afgesneden van Hensbroek en Obdam.

Hensbroek

Ook het land van Hensbroek en Obdam heeft geleden onder de voortdurende afslag door het water van de Waard. Er zijn concrete aanwijzingen dat dit meer zich in de loop der tijd in noordoostelijke richting heeft uitgebreid, waardoor veel cultuurland en zelfs nederzettingen verloren zijn gegaan²⁵. Ten westen van de Waarddijk van Hensbroek en Obdam (toen Berkmeerdijk genoemd) lag naast een strook buitendijks land een serie eilandjes op een rij. De ligging in rijen en de oriëntatie ten opzichte van de verkaveling van het land rondom de Heerhugowaard doet vermoeden dat dit overblijfselen waren van vroegere huiserven. Deze waren overgebleven nadat het meer de Waard een veel groter veengebied had opgeruimd. Zij bleven echter bestaan, omdat door bewoning het veen ter plaatse sterk was gecompriëerd en met een ophogingslaag afgedekt, zodat deze huiserven beter bestand waren tegen de eroderende werking van het water. De hoeveelheid land die Hensbroek en Obdam hebben verloren aan de Waard zal groot zijn geweest. Hoeveel keer de Berkmeerdijk, de naam van de complete dijk van Ursem tot en met de Spanbroekerkaag, in oostelijke richting is verlegd is niet bekend. In 1635, kort na de drooglegging van de Heerhugowaard, legden enkele Hensbroekers verklaringen af over de plaats waar zich een oude Berkmeerdijk bevond, meer dan 100 meter ten westen van de huidige. Toen de Heerhugowaard droogviel, kwam het dijklichaam weer boven water²⁶.

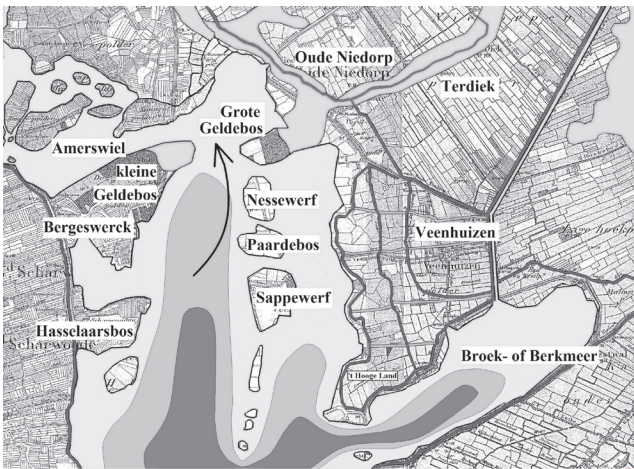

De kaart uit 1635 van de Waard getekend door de eedelnaden van de Waard langs Hensbroek een serie eilandjes op rij die huiserven worden genoemd.

Veenhuizerwaard

Was in 1575 het meeste land in het zuiden van de Waard verdwenen, in het noorden lagen nog grote stukken land droog. De Bergeswerck hebben we al genoemd en komt voor in een oorkonde uit 1250. Tussen Bergeswerck en Veenhuizen lag op rij een

reeks grote eilanden met van noord naar zuid de namen: Nessewerf, Paardebos, Sappewerf, Lutkebos, Langebos, Driecantebos en Pottenbos. Verondersteld wordt, ook gezien de naam 'werf' dat deze werflanden voormalige huiserven waren zoals we die gezien hebben bij Hensbroek. Wurf duidt oorspronkelijk op 'verhoogde grond; een natuurlijk dan wel kunstmatig gevormde hoogte'. Naderhand werd ook een hoogte waarop een hoeve of huis stond een werf genoemd. Maar van huiserven kan hier geen sprake zijn. Daarvoor waren die eilanden veel te groot. Op de kaart van 1626 zien we sommige ervan die vele hec

In het noordelijk deel van de Waard lag de meeste grond. Reconstructie naar kaarten uit 1575 en 1626. De blauwe kleuren in de Waard geven schematisch de opeenvolgende fasen weer van de uitbreiding van het water in noordoostelijke richting. De groene kleur bij het Grote en Kleine Geldebos en bij Oude Niedorp en Terdiek geeft de uitlopers van de Westfriese inversierug weer. Deze inversierug beschermde als hoge landrug lange tijd het noordelijk deel van de Waard tot de doorbraak (pijl), waardoor Amerswiel ontstond.

taren beslaan. Die eilanden zullen eens een noord-zuid gerichte verhoging in de Waard hebben gevormd die het oostelijk ervan gelegen land van Veenhuizen lang beschermde tegen het water. De werf- en bosnamen zullen ze in een latere tijd hebben gekregen, toen de landengte in eilanden uiteen was gevallen. Wanneer het land tussen Veenhuizen en de werflanden onder water kwam te staan, is niet bekend, maar op een bepaald moment kwam deze landstrook los te liggen van Veenhuizen en ontstond 'het verdrinken land van Veenhuizen' of 'de Veenhuizerwaard'. Na de inpoldering in 1631 kwam hier de Veenhuizerweg te liggen.

Bergeswerck

Ten oosten van Noord-Scharwoude stak een groot stuk land in oostelijke richting de Waard in. Dit land wordt al in 1250 Bergeswerck genoemd. Volgens De Cock ontleent dit gebied zijn naam uit de tijd van de veenontginningen tussen 900 en 1100 toen dit gebied vanuit Schoorl en Bergen werd ontgonnen²⁷. Op het meest oostelijke deel van Bergeswerck lag het Kleine Geldebos en er tegenover, gescheiden door water lag bij Oude Niedorp het Grote Geldebos. Beide namen doen vermoeden dat deze vroeger een eenheid vormden en als landbrug tussen Langedijk en Niedorp het noordelijk deel van de Waard afsloten. De geomorfologische kaart (blad 14 en 19) toont hier namelijk een oost-west gelegen uitloper van de Westfriese inversierug in de Waard. Deze landstrook moet eens door het water zijn doorbroken waardoor Amerswiel ontstond. In een oorkonde uit 1421 komt voor het eerst Ammerswael voor²⁸. De doorbraak moet echter veel eerder plaats gevonden hebben. Als deze landbrug tussen Langedijk en Niedorp er in 1300 nog lag, dan zouden de graven van Holland deze toegang naar Niedorp, het hart van de Westfriese opstanden, toch wel gebruikt hebben. De kroniekschrijvers noemen deze niet, alleen de toegangen naar West-Friesland via de Rekerdam en Schagen of via de Huigendijk. Opmerkelijk is echter het besluit van Willem II om in 1256 het bezit van Willem van Egmond, namelijk Oudkarspel, Spanbroek, Wadwaj, Oudorp en Oterleek, terug te nemen. In ruil daarvoor kreeg Van Egmond de rechten van Warmenhuizen²⁹. Graaf Willem bezat met Oudkarspel en Spanbroek een eventuele doorgang aan de noordzijde van de Waard via Bergeswerck, het Geldebos, Oude Niedorp, en de Maydijk in Veenhuizen, welke aansloot op de Lage Hoek naar Spanbroek. Met Oudorp en Oterleek beheerste de graaf de zuidelijke toegang naar West-Friesland. Dit kan een verklaring zijn voor

□ et het bezit van Oudkarspel,
□ panbroek en Wadwaj beheerste Willem II in 1256 de noordelijke doorgang door de Waard en met Oudorp en Oterleek de zuidelijke toegang.

Willems merkwaardige uitwisseling van bezit in 1256. Maar als dit al de rede zou zijn, over het gebruik van de noordelijke route vernemen we niets.

Kogen

De Langedijker dorpen en Sint Pancras waren door de Oosterdijk beschermd tegen het water van de Waard. Deze dijk komt voor het eerst voor in een brief van Albrecht van Beieren uit 1388, maar is veel ouder³⁰. Buiten de Oosterdijk lagen verscheidene kogen die in de grafelijke rekeningen worden genoemd. De naam koog, of kaag duidt oorspronkelijk op opgeslibd land buiten de dijk. Bij Oudkarspel lagen de Zuidkoog, de Middelkoog en de Noordkoog. Een van de eerste twee is waarschijnlijk de *'Volpedinghecoch binnen den ban van Outkerspel'*, genoemd in een rekening van de graaf³¹. Bij Noorden Zuid-Scharwoude lagen grote stukken land in de Waard met namen als Plaetmansbos, Soutberck ackers, Hasselaersbos en Zuijderbos. Voorts komen we in de rekeningen tegen *'de oesteren coich van den lande in Broic'*, waarschijnlijk het stuk buitenland dat later *'de Vlaerdingh'* werd genoemd. Vermeld worden nog *'de watercoich over de Zecghe butendyk'* en *'de Lubbencoich'*, waarvan we de p weten. In het zuidwesten van de Waard lagen Butterhuizen, Sint Anna land en de Zwijnakkers (of het Zweem). Deze laatste behoorde tot Oudorp dat vroeger Sweinstorp heette. Tussen Butterhuizen en de Huigendijk lagen de eilanden het Kerkebos van Oudorp, Koebos, Koijtbos en Oosterderch. Tussen de Vlaerdingh en

□ e reconstructiekaart van het ontstaan van het □ eard van □ □ tot □ □ □ □ e donkerste tint verte □ genwoordigt de begin □ ase □

Butterhuizen lag nog het eiland Beverland. Al deze buitendijkse landen en eilanden wijzen erop dat de westelijke oever van de Waard eertijds oostelijker heeft gelegen.

Tot zover de bronnen die ons iets vertellen over het meer de Waard voor de inpoldering van 1631. De overige berichten gaan over de voortdurende wateroverlast die vooral begon toen graaf Willem IV in 1326 beval de sluizen in de Huigendijk af te breken, zonder dat er een andere afwatering was geregeld. De omliggende dorpen bleven hun water op de Waard lozen, waardoor het stijgende waterpeil van dit meer voor veel overlast zorgde. In 1330 mochten er weer sluizen in de Huigendijk worden gelegd. Het weer afbreken en opbouwen van de sluizen ging nog jaren door. Regelmatig brak de Huigendijk door als gevolg van stormrampen. Pas toen de afwatering van de Waard in 1458 via de Langereis in noordelijke richting was geregeld, kon men het waterpeil in de Waard beter beheersen.

Samenvatting

Aan de hand van de hier besproken bronnen is het niet mogelijk om in detail uitspraken te doen over het ontstaan van het meer de Waard en zijn groei. We zijn aangewezen op het analyseren van de gegevens die voorhanden zijn. Daaruit kunnen we wel concluderen dat het onwaarschijnlijk is dat de Waard ontstaan is door een stormvloed vanuit het noorden. Dit dwingt ons te denken in de richting van een klein binnenmeer gelegen in het zuiden van Heerhugowaard al dan niet ontstaan uit een veenrieviertje. Dit meer kan er al gelegen hebben voor de veenontginningen die plaatsvonden van 900 tot 1100. Halverwege de 12e eeuw lag er in ieder geval een binnenmeer tussen Oudorp en Oterleek welke in open verbinding stond met de Schermer. De Waard en de Schermer werden gescheiden door een ondiepte waardoor scheepsverkeer tussen beide meren niet mogelijk was. Deze ondiepte vormde een wad, al of niet met eilanden, die gebruikt werd als toegangsweg van West-Friesland naar Kennemerland. Waarschijnlijk lag hier het in de bronnen genoemde *'wad Occenvorth'*. Daarop werd in de eerste helft van de 13e eeuw de Huigendijk gelegd. Op de reconstructiekaart van 1300 hoort de Huigendijk dus thuis, maar zuidelijker dan thans. Hij verbond de Oudorperdijk, via de Oterlekerdijk met de Walingsdijk. Ter weerszijden van die Huigendijk slibde het land sterk op, want in latere eeuwen spreekt men over veel voorland rond de Huigendijk.

Oterleek lag in 1300 vast aan het land van Hensbroek, want het land Melme bestond nog. De Waard breidde zich vervolgens door zuidwester stormen in noordoostelijke richting uit. In het zuiden was het meer het diepst en in het noorden lag tot 1631 het meeste nog niet overspoelde land. De Berkmeer was er al in 1300, maar over de grootte kunnen we alleen maar gissen. We gaan ervan uit dat Veenhuizen eens een eenheid vormde met de westelijk gelegen hoge landrug van de werflanden, maar een jaartal voor het ontstaan van de Veenhuizerwaard hebben we niet. Een aanwijzing dat dit na 1300 heeft plaatsgevonden is het gegeven dat Veenhuizen voorkomt in de oorkonden van 1288 en 1289 en daarin als gelijkwaardig dorp wordt genoemd, naast die van de andere Westfriese dorpen. Daarna komt de naam Veenhuizen niet meer voor, wat verklaard kan worden door veel landverlies. Na 1300 verloor Veenhuizen bijna de helft van haar grondgebied aan het water. De stormramp van 1375 zou hier een oorzaak kunnen zijn. Vooral de plaatsen rondom de Waard werden toen zwaar getroffen³³. Het Grote en Kleine Geldebos, samen met Bergeswerck, vormden een landstrook tussen Noord-Scharwoude en Niedorp. Deze hoger gelegen landrug is samen met de landrug van de werflanden verantwoordelijk geweest voor het behoud van veel gronden in het noorden van de Waard. Een datering voor het ontstaan van Amerswiel is niet te geven. Uit de oorkonde van 1250 leiden we af dat dit na 1250 moet zijn gebeurd. Met de projectie op een kaart van de belangrijkste gegevens die hier zijn besproken, hebben we een grove reconstructie van hoe de Waard er in 1300 ongeveer uit kan hebben gezien. Het is een hypothese, want stellige waarheid kunnen wij bij de middeleeuwse geschiedschrijving slechts zelden bereiken. We menen wel dat deze reconstructie van het meer de Waard voor de kaart van 1300 verre te verkiezen is boven een projectie van de situatie uit 1600.

Noten

- ¹ Lambooij, (1987), p. 20, 24, 26.
- ² De Cock, (1965), p. 18.
- ³ De Cock, (1965), p. 36.
- ⁴ Beekman, (1916), p. 22, 23.
- ⁵ Gottschalk, (1971), dl. I, p. 181.
- ⁶ Kruisheer, (1986), p. 536, no. 866.
Zie ook: Numan, (2015).
- ⁷ De Cock, (1965), p. 211 e.v.
- ⁸ De Cock, (1965), p. 205
- ⁹ Karsten, (1951), p. 69.
- ¹⁰ De Vries Az., (1864), dl. 3, no. 2, p. 63.
- ¹¹ De Vries Az., (1864), p. 57/58.
- ¹² Eikelenberg, (1714), p. 13 e.v.

- ¹³ De Cock, (1965), p. 40.
- ¹⁴ De Graaf, (1996), p.218, 233.
- ¹⁵ Van den Bergh, (1852), p. 104.
- ¹⁶ De Cock, (1965), p. 38.
- ¹⁷ Van den Bergh, (1873), dl. II, p. 297.
- ¹⁸ De Vries Az., (1864), p. 59.
- ¹⁹ De Vries Az, (1864), p. 59; Van Mieris dl. II, p. 215.
- ²⁰ Fruin, (1866).
- ²¹ Beekman, (1916), p.41.
- ²² Schuurman, (1934), p. 127.
- ²³ Gottschalk, (1971), dl. I, p 437.
- ²⁴ De Graaf, (1996), p. 233.
- ²⁵ Beenakker, (1988), p. 61 e.v.
- ²⁶ De Bruin, (2004), p. 18.
- ²⁷ De Cock, (1965), p. 220.
- ²⁸ Van Mieris, dl. II, p. 581.
- ²⁹ Kruisheer, (1992), dl. III, p. 180, nr. 1180.
- ³⁰ Van Mieris, dl. III, p. 496.
- ³¹ Hamaker, (1876), dl.II, p.254.
- ³² Hamaker, (1876), dl. II, p. 255, 256.
- ³³ Gottschalk, (1971), dl. I, p. 437.

Literatuur

- Beekman, A. A. (1916). *Tekst bij Kaart V van de Geschiedkundige atlas van Nederland, Holland, Zeeland en Westfriesland in 1300, dl.I Holland's Noorderkwartier*. Den Haag.
- Beenakker, J. (1988). *Van Rentersluze tot strijkmolen. De waterstaatsgeschiedenis en landschapsontwikkeling van de Schager- en Niedorperkoggen tot 1653*.
- Belonje, J. (1929). *De Heer-Hugowaard, 1629-1929*.
- Belonje, J. (1975). *Bevelandt ende West Beverkoog. Oud Alkmaar, 1e jrg.*
- Bergh, L.Ph.C. van den (1852). *Handboek der Middel-Nederlandsche Geographie*.
- Bergh, L.Ph.C. van den (1873). *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*.
- Bruin, J. de (2004). *Het snoodste land waar God ooit kwam. De waterrijke geschiedenis van Obdam en Hensbroek tot het begin van de twintigste eeuw*.
- Cock, J.K. de (1965). *Bijdrage tot de historische geografie van kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*. Groningen.
- Eikelenberg, S. (1714). *Gedaante en gesteldheid van Westvriesland voor den jaere MCCC en teffens den ondergang van het dorp Vroone*.
- Fruin, R. (1866). *Informacie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Holland ende Vrieslant gedaen in den jaere 1514*. Leiden.
- Geus, J.P. (1989). *De Oosterdijk van het Geestmerambacht*. In *Westfrieslands Oud en Nieuwe*, nr. 56
- Geus, J.P. (1994). *Tiendheffing*. In *Westfrieslands Oud en Nieuwe*, nr. 61.
- Graaf, R. de. (1996). *Oorlog om Holland 1000-1375*. Hilversum.
- Gottschalk, M. K. (1971). *Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland. dl. I. De periode vóór 1400*.
- Karsten, G. (1951). *Noordhollandse plaatsnamen*. Amsterdam.
- Hamaker, H.G. (1875-1878). *De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis*. Utrecht.
- Kruisheer, J.G. (1986-2001). *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, dl. II t/m V*. Den Haag.
- Lambooij, H.Th.M. (1987). *Getekend land. Nieuwe beelden van Hollands Noorderkwartier*. Alkmaar.
- Mieris, F. van (1753-1756). *Groot charterboek der Graaven van holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland*. Leiden.
- Numan, K.C. (2015). *De Schagerdam en de abdij van Egmond: een oorkonde uit 1250 opnieuw gelezen, Vrienden van de Hondsbossche, kring voor Noord-Hollandsche waterstaatgeschiedenis*. Schagen.
- Oppermann, O. (1933). *Fontes Egmundenses*. Utrecht.
- Schuurman, P. (1934). *Rustenburgh in Westfrieslands Oud en Nieuw*, nr. 8.
- Vries Az., G. de (1864). *De kaart van Hollands Noorderkwartier in 1288*. *Verh. der Kon. Akademie v. wetenschappen, afd. Letterkunde, deel 3, no. 2*. Amsterdam.

DE "TANTES" ALIE EN ANNIE SCHOLTEN

Tekst: Ada Rieveld-scholten

Ons hele gezin, vader en moeder en 8 kinderen, ging 25 oktober 1955 op het schip "De Grootte Beer" naar het verre Australië. Mijn vader zette een hele grote stap om naar een ander werelddeel te gaan, gelukkig was het een hele goede stap. Ik woon nu 60 jaar is het mooie Australië, maar Heerhugowaard kan ik niet vergeten.

Mooie herinneringen heb ik aan twee tantes van mijn vader Cor Scholten, Annie (1895 -1972) en Alie (1892 - 1962). Het waren dochters van mijn overgrootvader Pieter Scholten (1862 - 1937). Annie en Alie bleven altijd samen en zijn nooit getrouwd geweest. Tante Annie deed het huishouden en tante Alie was onderwijzeres.

Nadat hun ouders waren overleden nam Cor Scholten (mijn vader) de schilderszaak over van zijn grootvader. De ouders van Annie en Alie. Cor zijn vader was in 1930 overleden aan loodvergiftiging. In die jaren mengde de schilders zelf de verf, waarbij ook lood werd gebruikt, met alle gevolgen van dien. Het schildersbedrijf was aan de Middenweg 227, naast het huidige Chinees restaurant aan de Middenweg.

Er werd in de bocht aan de Middenweg, even voorbij de Dionysiuskerk, een mooi modern huis gebouwd voor Annie en Alie, dat was in 1937. De architect was Eef Besteman, de timmerman en elektricien Jac. Borst . Wie de aannemer was is niet bekend. Het huis had een erker en boven een balkon. Als je boven op het balkon stond dan kon je ver de

o en e i cholten et van h n kinde en vln o o cholten
e i cholten-oot neke aa Riet aa ets aa en Ada
aa e oe de i idden e s esloo in ni o o
de sloo e d de oe de i in and estokenals oe eno ato de
and ee e otis is eno enin het aa aa ihet e-
ine i ee de naa A st ali

Middenweg op kijken en kon je het Raadhuis zien, met de trappetjes. Op deze plaats werd later de praktijk van huisarts Flinkenflögel gebouwd.

Annie en Alie gingen in het huis wonen, dat modern werd ingericht, met hele mooie meubelen. De voordeur kreeg een klein raampje zodat de dames Scholten altijd konden zien wie er voor de deur stond. Natuurlijk was er ook een brug voor het huis zoals alle huizen hadden in die tijd hadden. Als je door de voordeur naar binnen kwam dan stond je in de vestibule waar een kapstok en spiegel waren enz. Dan ging je door een deur die aan beide kanten open ging. Dan kwam je in de gang met keuken en bijkeuken. Rechts in de gang de deur naar de voor- en achterkamer. De erker had ook een deur die aan twee kanten open ging.

Tante Annie was de huisvrouw, zij naaide heel veel vooral tijdens de oorlog. Soms maakte ze iets dat niet naar onze zin was, maar je had als kind niets te vertellen, je moest alles gewoon dragen. Ze kon heerlijk koken en bakken, de eerste koekjes mochten wij altijd proeven. Zij leerde ons heel veel en had altijd tijd voor mij en mijn zus Riet.

Tante Alie was onderwijzeres, eerst op de school "Het Goddelijk Kind" en later op de "Mariaschool". Deze school werd de meisjes-school en de andere school werd de jongens-school. De Mariaschool werd vlak na de oorlog gebouwd en "Bemand" door nonnen uit Oudenbosch, een groep Franciscanessen. De school werd in 1947 geopend en is nu de "Pater Jan Smitschool". De van Veenweg heette toen de Hondenweg. De nonnen waren voor die tijd modern, er kwam een radio in de klas, we kregen les in kunst en er was een groentetuin. Alles mooi en modern. We gingen graag naar school, tante Alie hield een oogje op ons. Als je rapport niet goed was dan moesten we na schooltijd naar de "Tantes" voor bijles. We vonden het niet zo héél erg want er was altijd wel wat lek- kers tijdens de les, een glaasje ranja en zelfge- bakken koekjes.

Soms mochten we blijven slapen dat was meest- al als mijn moeder een baby kreeg. De tantes waren onze favoriet. We moesten ook wel eens naar onze opoe te slapen, maar we gingen nooit graag daar heen. We vonden haar erg streng en

moesten altijd helpen, de kolenkit te vullen enz. We zagen dit natuurlijk alles door de ogen van een kind.

Ik denk dat het aan het eind van de oorlog gebeurde. Het huis van de tantes werd gevorderd door de Duitsers. Zij moesten er natuurlijk uit en gingen bij hun zuster Jansie wonen, de vrouw van slager Kees Jong, naast café Halfweg. De slagerij was achter de winkel. Als er een koe of een varken werd geslacht trok dat altijd veel bekijks door de kinderen uit de buurt. Later kwam slager Van Schie er in en nu zit daar Hank Groot.

Na de oorlog ging ik met mijn vader naar het huis van de tantes om te kijken hoeveel schade er was aangericht. Ik zie het nog voor me, een groot gat in de vloer. De Duitsers hadden vuur gemaakt in de voorkamer, wat een toestand. Het huis was uitgewoond. Alles moest opnieuw worden behangen en geschilderd.

Naast de tantes woonde de familie Zut, deze buurman was ook hun tuinman.

Na de oorlog was er veel woningnood, de tantes hadden dan ook vaak "kostgangers" dat waren altijd onderwijzers die les gaven aan de school aan de Hondenweg en geen huis in Heerhugowaard konden krijgen.

Als we jarig waren, konden we niet wachten tot de tantes kwamen, hun cadeautje was meestal een boek met mooie kleurige platen. Toen ik 13 werd kreeg ik iets bijzonders, een ringetje dat van hun moeder was geweest, dus de oma van mijn vader, ik heb het nog steeds, het is een kostbaar kleinood. Bij de tantes mochten we ook altijd stoeltje zetten met Sinterklaas, meestal waren het wollen wanten en sokken of iets anders bruikbaar voor in de winter, maar ik werd één keer heel erg verrast. Ik kreeg een hele mooie onderjurk met kantjes om de hals. Tante Annie en tante Alie hadden dit alles gemaakt.

De Van Veenweg gezien vanaf de Dreef. Het huis met het kruisje was van de dames Scholten

Pastoor Sprenger was in die tijd de pastoor van de Dionysiuskerk. Hij zou een jubileum hebben en er moest van alles worden vernieuwd in de kerk. Er moesten smyrna kleden komen op het altaar en diaken en misdienaars moesten nieuwe kleding hebben. En jawel hoor, de dames Scholten werden gevraagd om het een en ander te ondersteunen. De kleding van de diaken en misdienaars werden langs de hals en mouwen met mooie kruissteken geborduurd. Er werden mensen in groepjes gedeeld, iedereen in de parochie heeft er wel aan meegeholpen om het geheel tot een goed en mooi einde te brengen.

Voordat wij naar Australië gingen hielp tante Annie met het naaien van nieuwe zomerkleren voor ons allemaal. Het ene jurkje was nog mooier dan het ander, ze had er zelf ook plezier in om het te maken. Het waren echt twee hele lieve mensen.

Ik gaf mijn wollen winterjas weg, en het eerste wat ik nodig had toen we aankwamen in Port Melbourne, juist een warme jas. We wisten toen niet hoe het weer in ons nieuwe vaderland was. Waar ik nu woon is het 4 maanden van het jaar koud en 30 km. verderop zijn er ski-fields. Tante Alie, de onderwijzeres, was nog niet zo lang gepensioneerd toen ze in 1962 stierf. In 1967 ben ik met mijn dochttertje Rhonda, toen 5 jaar, naar Nederland en natuurlijk naar Heerhugowaard geweest. We bleven net als vroeger een nachtje bij tante Annie in het huis in de bocht aan de Middenweg slapen. We hebben toen heel wat oude koeien uit de sloot gehaald. Tante Annie ging later naar "Hugo Oord" voor de laatste jaren van haar leven, ze overleed in 1972.

Het leven van de dames Annie en Alie Scholten, was heel belangrijk in de eerste jaren voor de kinderen van Cor en Gerie Scholten-Groot. Een goed voorbeeld gaven zij, zonder ophef of poespas. Het mooie huis aan de Middenweg werd verkocht aan de familie Tinus Jak. Het is nog steeds een mooi modern huis dat in "de enige bocht" van de Middenweg staat.

Voor mij is het nog altijd een heel bijzonder stukje Heerhugowaard, met prachtige herinneringen.

OPGRAVING VAN DE GRAFKELDER IN VEENHUIZEN

Tina van Breugel

In de week van 18 tm 23 april van dit jaar vond de opgraving plaats van het graf van Reinout van Brederode naast de kerk in Veenhuizen (NH)

Maandagochtend om half 8 ben ik begonnen om een grote pot koffie te zetten. Om 8 uur zouden we starten met een grote groep, dus veel koffie was vereist.

De groep bestond uit , Sjeng Dautzenberg, Koert Solomons en Benjamin Honingh van Hollandia Archeologen Zaandijk, Constance van der Linden van Tot op het Bot, Gerlof Kloosterman, van de gemeente Heerhugowaard en Jaap van der Veen, adviseur op het gebied van historie. Tevens waren er mannen van de plantsoendienst en dan hoop ik dat ik niemand ben vergeten. Er was eerst werkoverleg Om 9 uur arriveerde wethouder Leo Dickhof, hij zou de eerste spade in de grond steken.

Dat was nog niet zo eenvoudig, want de grond was hard. De mannen van de gemeente hadden de forsythia al weggehaald. Constance, Sjeng, Koert en Benjamin hielpen een handje mee. Al gauw werd de fundering van de vorige kerk ontdekt. Deze fundering was van het kapelletje waarin de grafkelder en praalgraf in de vorige kerk stond. De kraan van de gemeente moest ook weer een stukje doen. Snel werd ook de grafkelder gevonden. Toen werd er verder met de hand gegraven. De mooie boom moest er

□e□□□u□□e□□i□□□□□ee□□eer□□□□a□ia □egr□n□

ook aan geloven, die stond precies naast de grafkelder.

Aan weerszijden van de muren van de grafkelder werd ook gegraven. Daar werd een aantal restanten van skeletten gevonden. Nog voor de middag werden in de grafkelder beenderen gevonden. Ondertussen was de pers ook gearriveerd. Gert van der Maten van de Alkmaarsche courant, Tom Jurriaans van RTVNH, Erna Faust van de NH courant en Theo Annes van de Koerier.

Na de middag werden de schedels gevonden, die lagen in een hoekje van de grafkelder. Iedereen werd hier lyrisch hiervan. Ook werd een stuk lood gevonden. Volgens overlevering was dit de bekleding van de kist geweest, waarin Reinout is vervoerd van Den Haag naar Veenhuizen.

Na een hele middag studdeden zo rondom de grafkelder, was het om vier uur tijd om op te breken en werd er een grote plaat op de grafkelder geplaatst.

De volgende morgen om acht uur was iedereen weer present. Wederom een tv ploeg, nou ja, één persoon, Sanne, van het programma Landinwaarts, wat op vrijdagavond om 19.25 uur wordt uitgezonden. Constance had het er maar druk mee met weer een interview te geven. Aan werken kwam ze bijna niet toe. Ze nam DNA af van de tanden, die ze getrokken had uit de schedels. Deze tanden zouden donderdag naar Leiden worden gebracht voor verder onderzoek.

Ook werd er links en rechts van de grafkelder gegraven in de hoop meer te vinden.

Om vier uur werd er opgeruimd en iedereen ging huiswaarts.

Woensdagmorgen om acht uur was iedereen weer present. Beginnen met koffie en werkoverleg. Met de middag werd eigenlijk besloten om te stoppen. De beenderen waren gevonden. Maar Sjeng, één van de archeologen vermoedde dat er toch meer moest zijn. Er was nog voor een halve dag geld, dus graven kon. Toen werden er tot ieders verbazing restanten van een fundering van de Middeleeuwse kerk gevonden. Met restanten uit de 14e eeuw. Dat was toch

De grafkelder is opgegraven. De eerste beenderen komen tevoorschijn

Alle botten worden opgesteld in het kerkje

Op de laatste opgravingsdag worden de fundamente van een eerder kerkje gevonden. De euforie is groot!

heel bijzonder. De wethouder, Leo Dickhof, werd er over gebeld en die was snel aanwezig om het met eigen ogen te zien. Dit gaf de opgraving een hele nieuwe dimensie! Dit zal nog een uitdaging worden voor de gemeente. Donderdag was rustdag.

Vrijdag was open dag voor scholen uit Heerhugowaard, er hadden zich twee scholen aangemeld, bij elkaar honderd kinderen. De kinderen werden in drie groepen verdeeld, een groep bij de opgraving, een groep in de kerk en een groep bij het praalgraf in het voorportaal. De kinderen waren zeer geïnteresseerd en enthousiast.

Zaterdag, de grote dag, open dag voor iedereen. De verwachting was zevenhonderd man.

We waren allemaal goed voorbereid en stonden startklaar om iedereen te kunnen ontvangen. Een half uur voor aanvang kwamen de eerste bezoekers al aanzetten. Ceciel Nyst, van de Cultuurcompagnie stond bij de opgraving om uitleg te geven, Constance van der Linden van Tot op het Bot in de kerk bij drie tafels botten om daar uitleg te geven. Tevens hing in de kerk nog de expositie over de bouw van deze kerk en tekeningen van de kerk van 1882. Rond twaalf uur hadden we al tweehonderdvijftig bezoekers ontvangen.

De rest van de middag ging heel gemoedelijk. 's Middags arriveerde een Reinout van Brederode met gezin, woonachtig in Huizen, dat was erg leuk. We schatten dat er zo'n 500 à 600 bezoekers zijn geweest. Na afloop van de open dag werd de grafkelder afgedekt evenals de middeleeuwse fundering. Het was een spannende week geweest met bijzondere vondsten en met veel belangstelling van het publiek en de pers.

Op de laatste dag van de boven beschreven opgraving vonden de archeologen dus nog een stukje oude fundering, waarop de gemeente opdracht gaf om nog drie dagen de opgravingen voort te zetten.

Op de eerste dag, 25 mei, werd al het fundament van het koor van de kerk uit de 14e eeuw gevonden. Dit houdt in dat Veenhuizen rond 1300 al bestond. Er waren voor de archeologen tal van aanwijzingen dat deze situatie aannemelijk zou zijn. Na drie dagen is de hele tuin om-

De grafkelder is opgegraven. De eerste beenderen komen tevoorschijn

Alle botten worden opgesteld in het kerkje

Op de laatste opgravingsdag worden de fundamente van een eerder kerkje gevonden. De euforie is groot!

heel bijzonder. De wethouder, Leo Dickhof, werd er over gebeld en die was snel aanwezig om het met eigen ogen te zien. Dit gaf de opgraving een hele nieuwe dimensie! Dit zal nog een uitdaging worden voor de gemeente. Donderdag was rustdag.

Vrijdag was open dag voor scholen uit Heerhugowaard, er hadden zich twee scholen aangemeld, bij elkaar honderd kinderen. De kinderen werden in drie groepen verdeeld, een groep bij de opgraving, een groep in de kerk en een groep bij het praalgraf in het voorportaal. De kinderen waren zeer geïnteresseerd en enthousiast.

Zaterdag, de grote dag, open dag voor iedereen. De verwachting was zevenhonderd man.

We waren allemaal goed voorbereid en stonden startklaar om iedereen te kunnen ontvangen. Een half uur voor aanvang kwamen de eerste bezoekers al aanzetten. Ceciel Nyst, van de Cultuurcompagnie stond bij de opgraving om uitleg te geven, Constance van der Linden van Tot op het Bot in de kerk bij drie tafels botten om daar uitleg te geven. Tevens hing in de kerk nog de expositie over de bouw van deze kerk en tekeningen van de kerk van 1882. Rond twaalf uur hadden we al tweehonderdvijftig bezoekers ontvangen.

De rest van de middag ging heel gemoedelijk. 's Middags arriveerde een Reinout van Brederode met gezin, woonachtig in Huizen, dat was erg leuk. We schatten dat er zo'n 500 à 600 bezoekers zijn geweest. Na afloop van de open dag werd de grafkelder afgedekt evenals de middeleeuwse fundering. Het was een spannende week geweest met bijzondere vondsten en met veel belangstelling van het publiek en de pers.

Op de laatste dag van de boven beschreven opgraving vonden de archeologen dus nog een stukje oude fundering, waarop de gemeente opdracht gaf om nog drie dagen de opgravingen voort te zetten.

Op de eerste dag, 25 mei, werd al het fundament van het koor van de kerk uit de 14e eeuw gevonden. Dit houdt in dat Veenhuizen rond 1300 al bestond. Er waren voor de archeologen tal van aanwijzingen dat deze situatie aannemelijk zou zijn. Na drie dagen is de hele tuin om-

VIERDE GENERATIE LEIDT BOT BOUW

Tekst: Ed Dekker

Het 100-jarig bestaan van Bot Bouw in 2012 is voor het grote publiek geruisloos voorbij gegaan. Het Heerhugowaardse bedrijf heeft het eeuwfeest in eigen kring gevierd. Dat gebeurde met een 'jubileumevent' voor relaties - thema 'Gouden toekomst en loden last?' - en een speciale personeelsbijeenkomst. Sinds 2014 staat de vierde generatie Bot aan het roer. Met een opgeklaard economisch perspectief gaat de onderneming een nieuwe toekomst tegemoet.

Piet en Gem. Deze voornamen zijn bepalend in de geschiedenis van het familiebedrijf. In november 1912 begon Piet Bot (1889-1953) als timmerman-aannemer aan de Jan Glijnisweg. Zoon Gem (1913-1987) werd opgevolgd door vier kinderen: Piet (1941-2014), Gem (1945), Nico Bot (1946) en Jan Bot (1953).

De neven Gem (1969, zoon van Piet) en Gem (1974, zoon van Gem) hebben sinds juli 2014 de leiding van de overkoepelende Bot Bouwgroep. Zij vormen de directie van de onderneming, samen met 'buitenstaanders' Johan Groen en Leo Bouwmeester.

Bot Bouwgroep bestaat uit twee takken: Bot Bouw en Bot Bouw Initiatief. Bij Bot Bouw werken 85 mensen, Bot Bouw Initiatief telt vijftien personeelsleden. Totaal honderd personeelsleden dus. Wat een verschil met pakweg driekwart eeuw geleden! Kort voor de Tweede Wereldoorlog had oprichter Piet Bot zo'n driehonderd man aan het werk.

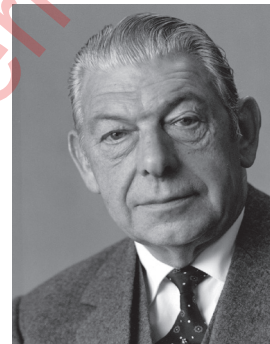
Oosterblokker

Over dit verschil in aantal vertelt algemeen directeur Gem Bot (van Piet) verderop in het artikel. Ook gaat hij in op hoe 'meer te doen met minder eigen mensen'. Eerst een duik in de historie. En die begint niet in Heerhugowaard, maar in Oosterblokker. In dit West-Friese dorp stond de wieg van de man met wie het allemaal begon: Petrus Bot, zoon van vrachtrijder Gerbrand Bot en Geertje Timmer.

Piet, oudste van acht kinderen, had een sterke eigen wil. Als 11-jarige krullenjongen bij de plaatselijk timmerman wilde hij meer. Op weg naar zijn doel om eigen baas te worden, ontmoette hij in café De Viersprong in Heerhugowaard-'t Kruis Maria Beerepoot (1889-1972).

Piet Bot
oprichter

Gem Bot
tweede generatie

Gem Bot
derde generatie

Gem Bot
derde generatie

Gem Bot
tweede generatie

Gem Bot
tweede generatie

Als dochter van berehouder Piet Beerepoot uit Wognum was zij een thuishaalder bij het aanvankelijk kinderloze echtpaar Jan en Niesje Appelman-Dekker uit Heerhugowaard. Jan was 'landman' (boer) en dreef daarnaast café De Viersprong. Maria Beerepoot was een nichtje. De ondernemende Piet trof Maria achter de tap. Zij hielp in de bediening. Ze trouwden op 27 november 1912 en betrokken de nieuwe woning Jan Glijnisweg 68. Dit huis had Piet zelf gebouwd. De dag van het huwelijk geldt als officiële start van het bedrijf. 'P. Bot timmerman/aannemer' stond er op een bordje op de eveneens nieuwe werkplaats.

Klantenwerk

De boerenbevolking in Heerhugowaard reageerde aanvankelijk terughoudend op de vestiging van deze buitenpoorter. Mondjesmaat werd hem werk gegund. De eerste opdrachten bestonden voornamelijk uit onderhoudswerk, het zogeheten klantenwerk. Gedreven door ondernemingslust bouwde hij met allerlei klusjes een startkapitaal op van duizend gulden. Ook verdiende hij aan enige handel.

Zijn eerste belangrijke wapenfeit als zelfstandig ondernemer was het maken van een landbouwwagen. Met deze klus verdiende hij driehonderd gulden. Gierkelders bij boeren bouwde hij samen met Klaas Hoogeboom. Bij de viering van het 65-jarig bestaan van het bedrijf in 1977 herinnerde Gem Bot (1913-1987) Hoogeboom als een 'beresterke kerel'. „Grondwerk, bekisten, vlechten, storten en afwerken van gierkelders voerden zij samen uit, vader en Klaas.”

Woning en werkplaats van aannemer iet Bot aan de an Glijnisweg. .

Recommandatie

Al snel wist de jonge Piet Bot een goede naam op te bouwen, in en rond Heerhugowaard. Zoon Gem in 1977 over het begin: „Vader nam ook al een boerderijtje in De Weere aan voor een zekere Klaver. En in Heerhugowaard een woninkje aan de Hondenweg, nu de Van Veenweg. Hij trachtte goed werk te leveren. Goede uitvoering betekende recommandatie en meer klanten. Deze stelregel is al die jaren nooit veranderd.”

In september 1913 diende het eerste kind zich aan: Gerbrand Johannes (Gem). Het gezin van Piet Bot en Marie Beerepoot telde uiteindelijk twaalf kinderen. De Eerste Wereldoorlog (1914-1918) was een moeilijke tijd. Gem: „Het werk nam af, materialen werden schaars. Bij de pakken neerzitten was er niet bij. Een bijzonder talent van mijn vader was zijn koopmanschap. Hij kocht oude huisjes en gebouwtjes en sloopte ze met zorg, vrijkomende materialen werden verwerkt of rechtstreeks verkocht. Zo ontstond er handel. Ook verkocht hij aan boeren prikkeldraad, gaas en spijkers, alles wat zij nodig hadden voor hun land en opstallen. Ook verdiende hij aan carbid voor verlichting toen olie schaars werd.”

Kerk 't Kruis

Na de Eerste Wereldoorlog kwam de bouw langzaam op gang. Voor de jonge Heerhugowaardse woningbouwvereniging nam Piet Bot zes woningen aan de Hondenweg (nu Van Veenweg) aan. Een grote opdracht was in 1921 de bouw van een muloschool in Bergen. Dit werk leverde een beste winst op: 33.000 gulden. Een stevig verlies daarentegen kostte een jaar later de bouw van de katholieke kerk in 't Kruis. De winst van Bergen was snel verdwenen.

Deken M.P.A. Ooms uit Alkmaar had op 29 juni 1922 de eerste steen gelegd van de kerk van de nieuw opgerichte parochie Heilige Familie aan de Jan Glijnisweg. Een aanbesteding was er niet geweest. De bouwpastoor, kapelaan Quirinius Johannes te Mey, was een goede vriend van het echtpaar. Hij gunde het 10-jarige bedrijf de klus 'uit de hand'. Piet Bot betrok zijn kaartmaten Arie Breed (schilder) en Jan Borst (metselaar) bij de uitvoering. Na de oplevering bleek er geld bij te moeten. De aannemer noemde kerken 'duivelswerken'. De samenwerking met Breed en Borst kreeg geen vervolg.

□ las □ in □ lood □
 raam in de vroe □
 gere burgemees □
 terswoning uit
 □ □ 3 □ Met het
 gemeentewapen
 van Heerhugo □
 waard

Na deze tegenslag wist het bedrijf veel winstgevende klussen te verwerven. Omzet en aantal personeelsleden namen sterk toe. Piet Bot stond bekend als een strenge baas. Met straffe hand én veel handelsgeest leidde hij zijn onderneming. Flinkere projecten werden niet gemeden.

Nicolaasgesticht

Over de jaren twintig vertelde Gem Bot in 1977: „Het bedrijf bouwde die tijd ook diverse villa's en landhuizen. Met de bouw van een school in Heemstede stapte uitvoerder Piet Bakker het bedrijf binnen. Tramremises werden gebouwd in Haarlem en Leiden. Enkhuizen werd veroverd met de bouw van het Sint Nicolaasgesticht voor bejaarden.”

Andere werken die periode waren de vakantiekolonie Sint Jozef in Egmond aan Zee, verbouw van de katholieke kerk in Tuitjenhorn en een

De □ Willibrordus □
 stichting in
 Heiloo. Het
 comple □ van □ 2
 hectare bood
 Bot volop werk
 in de jaren
 □ □ 2 □ □ □ □ 2.

school van veertien lokalen in Hilversum. Over het project in Hilversum zei Gem Bot: „De bouwtijd was gesteld op 3½ maand. Een premie van 2.000 gulden was uitgelooft als binnen de tijd werd opgeleverd. Ze hebben het geklaard, maar wat zal uitvoerder Piet Bakker zijn hart en mond uitgeleefd hebben. Zonder planning, daar had nog niemand van gehoord. Alles zat goed op een rijtje in de hersenkamer.”

Al snel moest de werkplaats aan de Jan Glijnisweg worden uitgebreid. Er kwamen een gecombineerde cirkelzaag met langgatboor, een vlak- en vandiktebank en een lintzaag. Baas van de werkplaats werd Eef Bos sr. De verscheidenheid aan werken was toen al niet gering. En toen, toen kwam - zoals Ger Bot het uitdrukte - de dag der dagen. Dat was in de loop van 1928.

Willibrordus

Piet Bot was uitgenodigd voor de onderhandse aanbesteding van de Sint Willibrordusstichting in Heiloo, psychiatrische inrichting voor mannelijke geestes- en zenuwzieken. De aanbesteding was op 17 augustus 1928. Bot was de laagste inschrijver. De bouw begon op 26 september 1928. Dit kolossale project geldt als cruciaal voor de verdere ontwikkeling van het Heerhugowaardse bedrijf.

Veertien jaar aaneen - tot 1942 - schakelde Willibrordus' Bot in voor uitbreiding en onderhoudswerkzaamheden. In de diverse paviljoens, ontworpen door architecten H.J.W. Thunnissen en J.H. Hendricks uit Den Haag, waren zeshonderd verpleegden ondergebracht. De psychiatrische inrichting van de Congregatie van de Broeders van Onze Lieve Vrouwe van Lourdes was opgezet volgens de modernste inzichten. Eind november 1929 waren de eerste gebouwen klaar.

De eerste patiënten arriveerden op 8 februari 1930. Een heuglijk moment, ook voor Piet Bot. Tot begin 1940 realiseerde hij diverse uitbreidingen op het terrein van 42 hectare. Op 31 juli 1930 opende de minister van Justitie het gloednieuwe Sint Pauluspaviljoen. En daarmee was het eerste rooms-katholieke instituut in Nederland voor 'ter beschikking van de regering gestelde psychopaten' een feit. Met de verruiming naar vrijwillige opname van patiënten veranderde Sint Willibrordus van een gesticht naar

een psychiatrische inrichting.

Koepelkerk

Laatste grote klus op het complex aan de Kennemerstraatweg was het hoofdgebouw en een koepelkerk voor zevenhonderd personen. Dit werk, aanbesteed op 2 februari 1938, nam Piet Bot aan voor 378.260 gulden. De officiële opening van het volledige complex was op 30 maart 1940.

De feestvreugde was van korte duur. Kort na de capitulatie vorderden de Duitsers een deel van de gebouwen. Eind 1942 moesten op last van de bezetter zelfs vrijwel alle verpleegden vertrekken. In juni/juli 1945 konden de verhuisde patiënten terugkeren.

Met 'Heiloo' vestigde Bot in de zorgsector zijn naam. Utiliteitswerken werden een belangrijk onderdeel van de orderportefeuille. Andere grote werken in de jaren dertig waren het Sint Jan Ziekenhuis in Zaandam, een nieuw hoofdgebouw voor het Johannes de Deo Ziekenhuis in Den Haag en een school met verenigingsgebouw in Bovenkarspel.

Een ander omvangrijk project in die tijd was de bouw van een huis met kapel voor de Pauselijke Nuntius in Den Haag. Aan deze klus werkte ook oudste zoon Gem Bot mee. Hij was in 1927 in het bedrijf gekomen. Daarover zei hij vijftig jaar later: „*Begonnen met timmeren, langzaam opklimmen tot uitvoerder en trachten de opvolging waar te maken.*”

Moeilijke oorlogsjaren

Gem trouwde op 5 september 1940 met Miep Sünder (1917-2012). Het bedrijf werd dat jaar een firma: fa. P. Bot en Zn. De oorlogsjaren waren moeilijk. „*Wij hebben toen van alles gedaan, behalve Wehrmachtwerk*”, keek Gem terug. Zijn vader was een principiële man die weigerde voor de Duitsers te werken.

Het aantal opdrachten liep sterk terug. Piet Bot moest de vaste medewerkers van de timmerfabriek naar huis sturen. Twee man hield hij in dienst: Eef Bos en Arie Hermes. Zij hielden zich in de oorlogsjaren bezig met kleinere klussen, zoals in het burgerwerk. Een enorm contrast met de jaren dertig. Bot had toen soms wel driehonderd man aan het werk. In de jaren twintig was dat aantal al opgelopen tot zo'n tweehonderd, verdeeld over diverse werken.

Halverwege de jaren dertig verhuisde het gezin Bot van de Jan Glijnisweg naar een groter huis, Middenweg 234. Piet Bot had in 1934 daar een 'kapitale villa' gezet, zoals de nieuwe woning werd genoemd. Daaruit bleek dat aannemer Bot goed had geboerd en inmiddels behoorde tot de gegoede stand van het dorp.

Een jaar later bouwde hij het royale huis 'Heer Huygenwaert' op de hoek Middenweg/Sportlaan. Dit pand deed tot 1972 dienst als burgemeesterswoning. De villa is opgetrokken in de stijl van de Amsterdamse School. De architect, H. Thunnissen, ontwierp ook Sint Willibrord. In 1933 had Bot burgerwoningen gebouwd aan de Sportlaan (die toen Nieuweweg heette).

Vergelding

Najaar 1944 werd Piet Bot getipt dat de bezetter zijn huis aan de Middenweg in de brand zou steken, als vergelding voor een verzetsactie. Dit pand gold als de mooiste woning van Heerhugowaard. Echter, op 13 september 1944 werd de boerderij Adam en Eva aan de Middenweg van Cornelis Bot doelwit van Duitse represaille. De stolp tegenover de huidige Van Goghlaan ging in vlammen op en is niet herbouwd. Er was een vergissing in het spel, zo werd gezegd. Middenweg 234 had het moeten ontgelden.

De aannemersfamilie had in de oorlog dubbel geluk. Op een avond werd de woning beschoten. De verplichte verduistering was niet goed gesloten, zo ontdekte de spiedende vijand in de toenmalige toren van de Dionysiuskerk. Een kogel schampte de stoel waarop Piet Bot zat. Hij mankeerde niets.

Zoon Gem kreeg via de ondergrondse contact met pater Fridolinus Huissen, overste van het Minderbroedersklooster te Nieuwe Niedorp. De gardiaan speelde een belangrijke regionale rol in het verzet. Na de Tweede Wereldoorlog werkte Huissen in Ammerzoden, in de Bommelerwaard. Dit contact leverde de firma Bot na de bevrijding veel werk op.

Met een heel regiment bouwvakkers zette Bot in Ammerzoden in korte tijd noodwoningen voor daklozen. Een enorme opdracht. Het dorp was al in 1944 bevrijd, maar lag volledig in puin. Er werd gemetseld met ongebakken ijsselsteentjes. Bij de eerste vorst vroomde de buitenste laag er dan ook af. De daken werden bedekt met stro, niet

met het duurdere riet. De firma Sprengeling uit Heerhugowaard leverde het stro.

Wederopbouw

Het bedrijf ontwikkelde zich na de oorlog als een echte woningbouwer. Talloze projecten in Den Helder, Amsterdam-centrum, Buitenveldert, Sloterveer, Purmerend, Alkmaar en Haarlem werden uitgevoerd. Veel is toen gewerkt voor de Wederopbouw.

In 1948 kwam de eerste boekhouder in dienst: Krijn Biersteker (1923-2011). Hij klom bij Bot op tot financieel directeur. Na zijn afscheid in 1988 bleef hij als commissaris verbonden aan het bedrijf. Tot 1948 had Biersteker gewerkt bij de Dienst Wederopbouw in Den Helder.

Kort voor zijn overlijden op 88-jarige leeftijd keek Krijn Biersteker terug in het eigen bedrijfsblad Trefpunt. *„Eind jaren veertig was Bot uitgegroeid tot een middelgroot bedrijf, voor-*

aanstaand in de kop van Noord-Holland. Zo bouwden we toen 48 woningen in Den Helder, daarna nog een serie van 96 huizen. Voor een aanneemsom van 10.000 gulden per woning.”

Piet Bot kreeg steeds meer problemen met zijn gezondheid. Al in de oorlog had zoon Gem het roer overgenomen. De grondlegger van het bedrijf overleed in 1953, op 64-jarige leeftijd.

Gem stond er niet alleen voor. Hij wist zich gesteund door enkele ervaren personeelsleden, onder wie de uitvoerders Piet Bakker en R. Stoelinga.

Ziekenhuis Alkmaar

Directeur Gem Bot zocht de verdere groei van het bedrijf vooral in de utiliteitsbouw. De uitbreiding van het Centraal Ziekenhuis in Alkmaar begin jaren zestig was de aanloop naar een serie imposante werken. Zoals het Sint Jan Ziekenhuis in Hoorn (1968), provinciaal psychiatrisch ziekenhuis Duin en Bosch in Bakkum (1970) en verzorgingshuis Lauwershof in Oudorp (1972).

Met het Alkmaarse ziekenhuis haalde Bot in 1961 de krant met een grote kop. Als een van de vijf inschrijvers was het bedrijf de laagste. Het verschil - bijna een miljoen gulden met nummer twee, op een aanneemsom van zeven miljoen gulden - baarde opzien.

Voordat Gem Bot de klus pakte, had hij overlegd met zijn vrouw Miep. Zij zei: *'Als je denkt*

geen fout te hebben gemaakt, moet je vertrouwen hebben in je prijs'. Het werd een goed werk, opgeleverd binnen de begroting. Ook diverse bejaardenhuizen werden gebouwd. In 1963 was dat in Heerhugowaard Hugo Oord. Meer klussen, meer omzet, meer personeel. Ook de top breidde zich uit. Piet Bot, oudste zoon van Gem, kwam in 1967 in dienst. Piet (1941-2014) zou 34 jaar actief in het bedrijf zijn. Later kwamen er ook drie broers in de organisatie. Een van hen was Gem (1945). In 1974 betrof het kantoor een nieuw pand op de hoek Middenweg/Marsmanstraat. Vier jaar later stopte Gem, hij was 65. Zoon Piet werd algemeen directeur, zoon Gem technisch directeur en procuratiehouder Krijn Biersteker financieel directeur. Gem Bot, de tweede generatie, overleed in 1987 op 74-jarige leeftijd.

Ontwikkelaar

De nieuwe leiding zette belangrijke stappen.

Bouwer Bot werd ook ontwikkelaar Bot.

Ontwikkelingen in de markt en de groeiende behoefte om meer grip te krijgen om het traject vóór het bouwen leiden in 1983 tot de oprichting van een nieuwe tak: Bot Bouw Initiatief. Het was interessant geworden om ook op de stoel van ontwikkelaar te zitten.

In haar expansiedrift nam de onderneming, inmiddels een BV, in 1984 het bijna honderd jaar oude aannemersbedrijf Gebroeders Terlingen te Diemen over. Dankzij deze hoofdstedelijke dochter, met veel expertise op het gebied van renovatie, kreeg Bot toegang tot de Amsterdamse markt. Gebroeders Terlingen werd Bot Bouw Amsterdam. Een tweede overname volgde in 1993: bouwbedrijf WAM te Wormerveer. Elf jaar later, in 2004, stootte Bot de Wormerveerse vestiging weer af.

In de bouw veranderde er in de afgelopen drie decennia meer dan in de zeventig jaar daarvoor. Dus ook bij Bot. De timmerfabriek aan de Jan Glijnisweg werd in 2010 gesloten. Op deze plek, waar het in 1912 begon, zijn nu nog de afdelingen kleinbouw en materieeldienst. Alle bedrijfsonderdelen vallen sinds 1994 onder één paraplu: Bot Bouwgroep.

En de vierde generatie Bot deed zijn intrede in het bedrijf: de neven Gem (1969, zoon van Piet) en Gem (1974, zoon van Gem).

Roerig

Rond de eeuwwisseling waren het roerige jaren voor Bot. Er waren grote verschillen van inzicht hoe verder te gaan met het bedrijf. Onzekere tijden waren er eerder geweest. Zoals in de jaren zestig met grote stakingen en in de jaren tachtig tijdens de economische crisis. Maar nu waren er grote twijfels over de toekomstige koers. In september 2003 kreeg de bouwtek een directeur van buiten. Voor het eerst geen Bot op die stoel. De extern aangetrokken man was wel aan een Bot verantwoordelijkheid schuldig, aan Gem Bot (1945), directeur van de overkoepelende Bot Bouwgroep. De familie bleef eigenaar.

In 2011 deed de familie opnieuw een stap terug. Gem Bot stopte als directeur van Bot Bouwgroep. Hiermee kwam de directievoering volledig los te staan van het eigendom. Een directeur van buiten nam zijn plek in.

Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Sinds juli 2014 staan weer leden van de familie Bot aan het roer. De leiding is in handen van de vierde generatie, de neven Gem en Gem. 'Gem van Piet' is directeur van Bot Bouwgroep en Bot Bouw, 'Gem van Gem' is directeur van Bot Bouwgroep en Bot Bouw Initiatief.

Beide Gemmen zijn inmiddels de eigenaren van het bedrijf. Zij bezitten ieder 50 procent van de aandelen. In de directie zitten ook Leo Bouwmeester (financieel directeur, sinds 2014) en Johan Groen (directeur Bot Bouw Initiatief, sinds 2001).

Betrokkenheid

Over de ingrijpende veranderingen in 2014 zegt Gem van Piet: „Door de stap terug in 2011 veranderde er veel voor ons als familie. Als aandeelhouders kwamen wij op afstand te staan. Dat voelde niet goed. Wij misten de dagelijkse betrokkenheid bij de onderneming. Wij zijn te veel ondernemer om het roer uit handen te geven.”

De hoofdvestinging is aan de K.P.C. Bazelweg op bedrijventerrein Beveland. Het pand op de hoek Middenweg/Marsmanstraat is in 2002 verlaten. De onderneming is de jongste crisis niet ongeschonden doorgekomen. In 2012 werkten er 175 mensen. Nu zijn dat er, zoals gemeld, honderd. Gem van Piet: „De daling komt vooral door natuurlijk verloop. Helaas waren er vijftien gedwongen ontslagen.” Bot zag kans om twaalf projecten uit failliete boedels over te nemen, van de bedrijven Mulder Obdam en VBK. De tijden van driehonderd werknemers keren niet terug, stelt Gem. „Wij zoeken het meer in het per project samenwerken met gespecialiseerde bedrijven. Dan ben je veel flexibeler en kan je soepel inspelen op ontwikkelingen in de markt.”

Piet Bot, de derde generatie, heeft de terugkeer van de naam Bot in de directie niet mogen meemaken. De nieuwe directie trad 1 juli 2014 aan. Piet overleed 4 maart 2014, op 72-jarige leeftijd. Zijn echtgenote Nel Bot-Slijkerman (geboren in 1942) woont in Heerhugowaard.

□raanspoor, □□-oever Amsterdam. □roject samen met bouwbedrijf De □ijs te Warmenhuizen. Het □raanspoor is een lichtgewicht werkgebouw van 12.□00vierkante meter. □et drie verdiepingen, boven een betonnen afbouwsteiger uit het glorieuze verleden van de □D□□□□ederlandscheDok en □cheepsbouw□aatschappij□.Het gebouw - 2□0meter lang en 12,□meter breed - □zweefde□ meter boven de dikke betonnen wanden van de onderbouw □200□□.

Omzet

De omzet van Bot Bouwgroep schommelt de afgelopen jaren tussen de vijftig en zestig miljoen euro. In het laatste kwart van de twintigste eeuw was de omzet gegroeid van 25 miljoen gulden (rond 1977) en 70 miljoen gulden (1987) naar 90 miljoen gulden (in 2000).

De bouwactiviteiten zijn sterk gericht op Noord-Holland en delen van Zuid-Holland en Flevoland. Huidige specialismen zijn nieuwbouw, renovatie en service/onderhoud. Bot Bouw werkt in 2016 op 37 locaties: Heerhugowaard (69 woningen Gele Lishof, veertien woningen Op het Eiland), Alkmaar (drie plaatsen, onder andere dagelijks onderhoud MCA), Beverwijk, Anna Paulowna, Heiloo, Amsterdam (elf plaatsen), Monnickendam, Neck, Haarlem (drie), Zwaag, Schoorl, Bergen, Wormerveer (drie), Schagen, 't Veld (twee), Enkhuizen, De Rijp, Westzaan en Purmerend.

Een groot project is in 2016 De Haaf in Bergen, een klus van 15 miljoen euro. Bot bouwt daar 42 zeer luxe villa-appartementen, verdeeld over drie woongebouwen op een perceel van 20.000 vierkante meter. Dit is een project van Bot Bouw Initiatief en De Haaf Vastgoed. In Amsterdam-Sloten worden 219 studenteneenheden gebouwd. Vlak voor de zomer is in Haarlem de Bos en Vaartschool opgeleverd.

Enkele bekende objecten die de afgelopen jaren door Bot Bouwgroep gerealiseerd zijn

Theater Cool, Heerhugowaard (2008).

Oudste gedeelte van het Heerhugowaardse gemeentehuis, gebouwd in 1982.

De Pieren, 88 woningen in Stad van de Zon, Heerhugowaard (2004).

Zwembad en sporthal Waardergolf in Heerhugowaard (2004).

Tamarixplantsoen Heerhugowaard: 64 appartementen, verdeeld over twee woongebouwen, De Eik (zes lagen, 33 koopappartementen) en De Linden (vier lagen, 31 huurappartementen). Opgeleverd voorjaar 2014.

Een aantal projecten

(1928-2012; zie voor recente projecten
www.botbouwgroep.nl)

1928 Sint Willibrordusstichting, Heiloo
 1931 LTS, Amsterdam
 1932 kantoor De Nederlanden (levensverzekering
 maatschappij, Amsterdam)
 1932 ziekenhuis Sint Johannes de Deo, Den Haag
 1933 interieur kapel Nuntius, Den Haag
 1935 woningen Jan van Scorelkade, Alkmaar
 1937 kantoor Heineken, Amsterdam
 1937 kinderboerderij Artis, Amsterdam
 1948 meelfabriek, Amsterdam
 1953 LTS Wibautstraat, Amsterdam
 1955 zuivelfabriek Aurora, Opmeer
 1957 woningen Dreef, Heerhugowaard
 1960 LTS Bergerweg, Alkmaar
 1962 Lourdeskerk, Amsterdam
 1963 bejaardenhuis Hugo Oord, Heerhugowaard
 1965 verzorgingshuis, Uitgeest
 1967 pompstation, Overveen
 1968 ziekenhuis Sint Jan, Hoorn
 1970 verzorgingshuis Lauwershof, Oudorp
 1971 Handelsgebouw, Alkmaar
 1972 Scania Beers, Hoogvliet
 1972 Rijksscholengemeenschap Noord-Kennemer-
 land, Alkmaar
 1972 school Heliomare, Wijk aan Zee
 1973 ECN, Petten
 1974 verpleeghuis Oostergouw, Zaandam
 1977 Kamer van Koophandel, Alkmaar
 1980 137 woningen Spreeuwenpark, Amsterdam
 1980 basisschool, Hensbroek
 1981 gemeentehuis, Vlaardingen
 1982 woningcomplex bij Grote Kerk, Alkmaar
 1982 gemeentehuis, Heerhugowaard
 1982 metrostation Waterlooplein, Amsterdam
 1987 verzorgingshuis Hugo Oord (uitbreiding),
 Heerhugowaard
 1987 Raad van Arbeid, Alkmaar
 1991 sociale werkplaats, Schagen
 1993 Rabobank, Alkmaar
 1994 wooncomplex De Kleine Johannes, Amsterdam
 1995 verbouw Nederlandsche Bank, Amsterdam
 1997 wooncomplex Gulden Kruis, Amsterdam
 1998 school Clusius College, Hoorn
 1999 verbouw complex Huize Voorhout, Alkmaar
 2000 school Bonhoeffer College, Castricum
 2000 appartementencomplex Vondelstraat, Alkmaar
 2001 revalidatiecentrum Heliomare, Wijk aan Zee

2002 KNGF Geleidehonden, Amstelveen
 2003 verbouw kantoor IBM, Amsterdam
 2003 kantoor Rijksgebouwendienst Schonenvaert,
 Haarlem
 2004 woningen De Pieren, Heerhugowaard
 2004 zwembad en sporthal Waardergolf,
 Heerhugowaard
 2005 school Buitenhout College, Almere
 2005 woningen Olympisch Kwartier, Amsterdam
 2006 school Het Koggeschip, Amsterdam
 2008 woningen Broekpolder, Heemskerk
 2008 wooncomplex Notweg, Alkmaar
 2008 woningen Draafsingel, Hoorn
 2008 theater Cool, Heerhugowaard
 2009 woningen Waarderhof, Alkmaar
 2010 multifunctioneel centrum met woningen,
 Heemskerk
 2011 zorgwooncomplex De Keyzer, Amsterdam
 2012 appartementencomplex Hoevertvaart, Alkmaar
 2012 bedrijfspand Ammeraal Beltech, Heerhugowaard

Bronnen

- *gesprek met Gem Bot Pzn, 27 juli 2016*
 - *archieff Bot Bouwgroep, met onder meer artikelen in*
Trefpunt, bedrijfsblad Bot Bouwgroep
 - *Heiloo voor en na Willibrord, boek, met hoofdstuk over*
De Willibrordusstichting, 1995
 - *Een tikkie tekort, psychiatrie in Westfriesland 1600-2000,*
boek, met hoofdstuk over De Willibrordusstichting, 2004
 - *Bommen op Heerhugowaard, boek, 1995*
 - *100 jaar Klooster en Kerk in Niedorp 1907-2007, boek,*
2007
www.heiligefamilieparochie.nl
www.regionaalarchiefalkmaar.nl (bevolkingsregister
 Heerhugowaard)

LEDEN/DONATEURS T/M AUGUSTUS 2016

Aalsmeer

C.P. Mul

Alkmaar

A. de Boer

J.J. Groot

G. Kloosterman

P. Luken

J. van Langen

P. Morsink

Regionaal Archief Alkmaar

P. Vlaar

L. Wagenaar

Australie

Mevr. Rietveld-Scholten

Bellingwolde

C.G.J. Jansen

Bathmen

S. Vlaar

Bergen (NH)

M.J.M. Kuyper-Burger

A. Vlaar

Blaricum

T. Buter

Broek op Langedijk

M. Hummel

K. Mulder

Canada

G. Tesselaar

P. Schouten

P. Weel

Den Helder

G. Borst

Deventer

H. Blauw

Dordrecht

A. van Graft

Dronten

H. Reijne

Egmond a/d Hoef

C. De Wolf-Veldman

Egmond aan Zee

J. Tjeertes

Haarlem

C.J.M. Keizer

Heerhugowaard

W.J.A. Admiraal

Fam. Appelman

T. Baas

G. Baijards

J.J.T. Bak

C.T.R. Bakker

N.Th. Bakker

A. Bakker-Groot

A. Bal-konijn

G. Balvers en Reus

B. Bankras

E. Bankras

R.T. Bankras

A. Beerepoot

A. Beers

P. Beers

P.J.M. Beers

S. Beers

A. van den Berg

N. van den Berg-Buis

P. Berkhout

Th. Berkhout

Bibliotheek Heerhugowaard

C. Blauw-Groot

M.J. Bleeker-Burger

P. Blokdijk

A.J., de Boer

A.M. de Boer

A. Boezaard

J. Borst

J. Borst

N. Borst

R. Borst

T. Borst-Brink

S. Bosse

M. Bouwman-Timmer

T. van Breugel

J.C. Brink

S. Brink

J. en H., Brink

J.J. Brinkman

J.J. Brode

L en M. Bruinzeel

G.J. Burger-Hes

J. Bussen

P. Bijvoet

C.P. Cardol

P. Cevat-Aengenhceyster

C. Deken

C.J.M. Dekker

C.J.M. Dekker

M. Dekker

M. Dekker

T. en L. Dekker

P. Does

S. Doodeman

D. Drijver

B. Duijneveld en N. Horn

C.T.A. Entius

J.T.M. Entius

E. Estoppey

R. Estoppey

A. Fagel

T. Floris

Gemeente Heerhugowaard

D. en H. de Geus

J. Gootjes

J. Groen

J.W.A. Groen

Ken A. Groenland

J. Groenveld-De Boer

J.A. Groenveld

J.C. Groenveld

A.J.A. Groot

B.A. Groot

B. en A. Groot

G.M. Groot

G. Groot

H. Groot

J. Groot

K. Groot

N.J. Groot

Jos Groot

W.N. Groot

A. Groot-de Boer

L. Güse

M.M. de Haan

S. de Haan

F. Hendriks

S.A. Hiddema

J. van't Hoenderdaal

T. Hollenberg

H. de Hoog

A.M. de Hoog-Stet

J. Horrel

J. Huijbers

N.H. Huisman

H. Jak- M. v.d. Heiligenberg

G.C. Jonker

T. Kaandorp

R. Kager-Groenland

L.G. Kalma

Kamp Bouwbedrijf

M. Kamp-Suiker

R. Kaptein

E. Klaassen

A. Klerc□

A. Klomp

Kloosterboer

Kluft en Buwalda

J. Kok

J.S. de Kok

C. Komen

P. Komen

P.J. Komen

J. de Koning

C.W.M. Konijn

P. Konijn

J.A.M. Kootker

Th. en A. Korfage

A.J.E. Kortekaas

A. Kroon

A. Kuilboer

M. Kuiper

G.H.J. Laan

P.A. Laan

R.M. de Lange-Vlaar

G.J. Langelaar

B. van Langen

C.A.M. van Langen

R. van Langen

A. Leegwater

J. Limmen

N.M. Luken

P. Luken

M. Luken-Sluis

J.A.H. Luttikhuisen

J. van de Meeberg

F.J.M. van der Meer

J. Melten

C.C. Mertens

R. en B. Mooij

M. Morsink

R.B. Mud

J. Mulder

H. Munster

Mul-de Boer

G. Naber-Groot
 P.J. Neven
 C.P.W. Offeringa
 W. Oldenburg
 S.C.M. Onderwater
 't Ossenhoofd Dierenkliniek
 Fam. Ottenbros
 M. Ottenbros-Konijn
 A. Oudhuis
 H.J.H. Overtoom
 P. Overtoom
 P. Overtoom
 P.J.T. Overtoom
 D. Partiman-Stet
 L. Post
 F.N. Potter
 W. Rademaker
 H. en A. Rendering
 G.C.M. Rensen
 J. Renses
 J. Renses
 B. van de Rest-Laan
 C. Rood
 H.S. Rood
 J. Rood
 S. Rood
 Th. Rood
 Th. Rood
 J. Rutte
 A. de Ruyter
 P. Schaap
 J.W.C. van Schagen
 R. van Schagen
 H. Schavemaker
 P.M.T. Schellings
 L. Schoen-Boots
 K. Schoon-de Vries
 J. Schijf
 A. Schotten
 E. Schouten
 J.L.M. Schouten
 C. Schuit
 J. Seeboldt
 C. Smit
 N. Smit-van Dijk
 C. Snel
 D. Snoek
 J.M. Snoek
 K. Snoek
 P. Snoek
 J. Stam
 G. Stet
 G. Stoop
 S.J. Stoop
 J.P.M. van Stralen
 W. Th. van Stralen
 van Stralen-Burger
 M.C. van Straaten-Bruijn
 A. Sijs
 G. Tamis
 P. Tamis
 A.M. Tamis-Laan
 T. Tamis-Magielsen
 T. Teljeur
 M. Tepe-Edens
 A.A. Tesselaar
 J.C. Tesselaar-de Boer

P. Tesselaar
 W.J.M. Touw-Westendorp
 J. Tromp
 J.T. Tromp
 C.M. Ursem
 J.A. Ursem
 T.J. Ursem
 W. Ursem
 A. Ursem-de Goede
 C. Vader
 Vader-Wardenaar
 A. Veenboer
 A. Veldman
 T. Veldman
 Veldman-Bakker
 A. Vendel
 J.N. Vennik
 Vermeulen-Vegter
 S. Vlaar
 P. van der Vliet
 J. van der Voort
 E. de Vries
 C.J.E.E.M. de Vries
 F.H.G.A.J. de Vries
 J. de Vries
 T. de Vries
 J.P.H. Vriesema
 A.C. Weel
 J. Weel
 H. Weij
 Nic. de Wit
 V.N. de Wit
 W. Witte
 H. Wuis
 N. Wuis
 M. Wijnker
 T.J. Wijnker
 J. van Zanten
 G. Zijp-Braas
 A.P. Zut
 C.J. Zut
 C.G. Zuurbier
 N. Zuurbier
 Mevr. Zuurbier
 T. Zuurbier
Haarlem
 M. Groot
Heiloo
 A. en J. Kok en Kok-Kraakman
Hensbroek
 E. Dekker
 E. Groet-Beers
 N.A. van Schagen
Hoorn
 G. Groot
Houten
 A. Gresnigt-Laan
Leiden
 R. Huisman-van Leeuwen
 Scholten-Kruijer
Limmen
 I. Oudhuis
Noord-Scharwoude
 E.M. Borst
 F. van Kleef
 M.A. Hinl-Laan
 P. Kaan-Beers

A. Leijen
 R. Put-Luken
Obdam
 R. Bleeker
 W. Hoogzaad
 A.C.J. Luken
Oterleek
 F.K.S. Muller
Nieuwe Niedorp
 G.A. Groot
Oude Niedorp
 A.G. Wijnker
Oudkarspel
 P. van Kleef
 J. Luken
Scha▯en
 P.A. Bas
 mevr. Beemster-Stoop
Schoorl
 M.F.C. Mol
Spanbroek
 G.W. Jak
Spierdi▯k
 F. Kok
 ▯rsem
 J. Wijnker
 ▯eendam
 P.M. Blauw
 ▯t eld
 B. van den Hoek-Praat
 ▯ierin▯erwer▯
 H.E. Komen
 ▯est▯aan
 C. Al-Renses
 ▯inkel
 N. Zwemmer-Luken
 ▯o▯num
 A. Baas-Beers
 ▯▯muiden
 Mevr. Bal-Konijn
 ▯altbommel
 C.N.P. van Leeuwen
 ▯oetermeer
 F. en M. Groot
 ▯uid-Scharwoude
 A. Groen
 J. Snoek
 ▯.▯. Tromp
 P.C. Zut
 ▯i▯dewind
 M.M. Meyering-Luken